ÇINARALTI

Sayı : 33

Kuruş 10

MİLLİYET DERGİLERİ

AFTALIK FİKİR VE SANAT MECMUASI

BU SAYIDAKİLER:

Manevi Kuvvet ..... Orhan Seyfi Orhon
Bir Alman Dergisinin Marifetleri ..... H. E. Erkilet
Hisarlar (şiir) ..... Edip Ayel
Yeni Dünya Mecmuasına Bir Hatırlatma ... A. Caferoğlu
Kavsi ..... Mehmet Sadık Aran
Milli Şuur Uyanıklığı ..... Atsız
Köroğlu (şiir) ..... Cemal Oğuz Öcal
Bir Dili Zenginleştirenler ..... Ali Canib Yöntem
Dağlar (şiir) ..... M. Kaya Bilgegil
Tarih Felsefesi ..... Dr. M. Hakkı Akansel
Gelişin (şiir) ..... Halit Fahri Ozansoy
Türk Gençliğinin Yetişmesi ..... Nejdet Sançar
Hasta (şiir) ..... S. Kemali Söylemezoğlu
Tarih Vesikaları ..... Hüseyin Namık Orkun
Şamkalların Soyu ..... M. Fahrettin Çelik
Göç (roman) ..... Yusuf Ziya Ortaç
Seçme, güzel şiirler, vecizeler, iktibaslar..

95
MİLLİ KÜTÜPHANE ANKARA

CEMAL NADİR

Bu genç gelin

GÜZELLİK VE BAHTİYARLIĞI

bulmuş

«Ailenin çirkince bir uzvu telâkki olunmakla beraber, bütün ümidimi kaybetmişken otuz yaşlarımda evlendim. Zevcim diyor ki: Muvaffakiyetimin ve onu teshir edişimin yegâne âmili şayanı hayret tenim oldu. Onu da evlenmeden bir kaç hafta evvel kullanmağa başladığım (Beyaz renkte yağsız) Tokalon kremine medyunum. O çirkin ve donuk cildimi âdeta yeni bir şekle ifrağ ve bana yeni bir sevimlilik bahşetti. Tokalon kreminin cildim üzerindeki tesiri âdeta mucizeye benzer.»

Sahibi ve Neşriyat Müdürü:
ORHAN SEYFİ ORHON
Basıldığı yer: Cumhuriyet Matbaası - İstanbul

Müjdeler olsun!

Soğuk, neşesiz kış günleri artık sona erdi. Nisan, baharın en tatlı müjdecisidir: Ağaçlar taze yapraklar, renkli çiçeklerle baştanbaşa bir gelin gibi donanır.

7 Nisan günü ise

Millî Piyangoda kazananlar,
tepeden tırnağa kadar
neşeyle, sevinçle, ipeklerle
donanacaktır.

Türkiye Cümhuriyeti

Ziraat Bankası

Kuruluş tarihi: 1888. — Sermayesi: 100,000,000 Türk lirası. Şube ve ajans adedi: 265.

Ziraî ve ticarî her nevi banka muameleleri.

Para biriktirenlere 28.800 lira ikramiye veriyor

Ziraat Bankasında kumbaralı ve ihbarsız tasarruf hesaplarında en az 50 lirası bulunanlara senede 4 defa çekilecek kur'a ile aşağıdaki plâna göre ikramiyeler dağıtılacaktır.

4 adet	1,000 liralık	4,000	adet	100	adet	50 liralık	5,000 lira
4 »	500 »	2,000	»				
4 »	250 »	1.000	»	120	»	40 »	4,800 »
40 »	100 »	4,000	»	160	»	20 »	3,000 »

DİKKAT: Hesaplarındaki para bir sene içinde 50 liradan aşağı düşmiyenlere ikramiye çıktığı takdirde % 20 fazlasile verilecektir.

Kuralar senede 4 defa 11 Eylûl 11 Birinciteşrin 11 Mart ve 11 Haziran tarihinde çekilecektir.

T. İŞ BANKASI

Küçük Tasarruf Hesapları

1942 İKRAMİYE PLÂNI

KEŞİDELER: 2 Şubat, 4 Mayıs, 3 Ağustos,

2 İkinciteşrin tarihlerinde yapılır.

1942 İKRAMİYELERİ

1 adet	2000 Liralık	= 2000 —	Lira
3 »	1000 »	= 3000.—	»
2 »	750 »	= 1500.—	»
3 »	500 »	= 1500.—	»
10 »	250 »	= 2500.—	»
40 »	100 »	= 4000.—	»
50 »	50 »	= 2500.—	»
200 »	25 »	= 5000.—	»
200 »	10 »	= 2000.—	»

Türkiye İş Bankasına para yatırmakla yalnız para biriktirmiş ve faiz almış olmaz, aynı zamanda talihinizi de denemiş olursunuz.

GRİPİN

Baş, diş, nezle, grip, romatizma

Nevralji, kırıklık ve bütün ağrılarınızı derhal keser

İcabında günde 3 kaşe alınabilir. Taklitlerinden sakınınız. Her yerde pullu kutuları ısrarla isteyiniz

İKTİBASLAR

Kahramanlar

Yazan: Abidin Daver

Uzakdoğuda, Japonların denizde, havada ve karadaki büyük sayı üstünlüğü, yüksek ve mahir sevk ve idaresi, ölümü hiçe sayan fedakârlığı ve kahramanlığı karşısında en çok dayanan kuvvet, Amerikalı General Mac Arthur'ün kumandasındaki Amerikan ve Filipin askerleri oldu. Japonlar, her nerede taarruz ettilerse pek kısa bir zamanda hasımlarını ezdiler, yalnız Bataan yarımadasındaki Amerikan ve Filipin kuvvetlerinin mukavemetini hâlâ kıramadılar.

Filipin takımadalarının işgaline memur Japon kuvvetlerinin kumandanı General Nomura bu çetin mukavemet karşısında, vazifesini başaramadığını düşünerek «Harakiri» yaptı; yani karnını deşerek kendini öldürdü. Japonlar, şerefsizlik saydıkları bir harekette bulundukları veya bulunmak mecburiyetinde kaldıkları zaman, çok eski bir an'aneye uyarak Harakiri yaparlar.

Eski Rus - Japon harbinde; Vladivostoktaki Rus kruvazör filosu, Japon denizinde bir akın yaparken büyük bir Japon nakliye gemisine rastlamıştı. Rus filosu kumandanı, Japonlara teslim olmalarını bildirdi. Japon nakliyesindeki taburun bütün subayları ve erleri, teslim olmaktansa Harakiri yapmağı tercih ettiler.

Bu defa da, Japon askerleri, her sıkıştıkları yerde karınlarını deşiyorlar. Bataan yarımadasındaki Amerikan mukavemetini kıramıyan General Nomura Uzakdoğunun öteki cephelerindeki arkadaşları kadar çabuk muvaffak olamadığını görünce, bütün Filipin takımadalarını sür'atle ele geçirmiş olduğunu dahi düşünmiyerek vazifesini başaramadığını sanmış ve barsaklarını dökerek ölmeği tercih etmiştir.

Japonların, muvaffakiyet sırlarından biri de, onların ölümü bu kadar hiçe saymalarında aramak gerektir.

General Nomura'nın Amerikan mukavemetini kıramayınca kendini öldürmesi, bana, İstiklâl harbimizde, büyük taarruzun ikinci günü, 57 nci tümen komutanı Reşad Beyin aynı şeyi yapmış olduğunu hatırlattı. O gün, bütün tümenler, kendilerine verilen hedefleri ele geçirdikleri halde 57 nci tümen Çekiltepeyi üstün düşman kuvvetlerinin şiddetli mukavemeti karşısında zaptedememişti. Reşad Bey, tümeninin bu muvaffakiyetsizliği karşısında büyük bir teessüre kapılarak intihar etmiş; o, böyle şerefli bir ölümle can verirken askerleri de, önüne durulmaz bir saldırışla tepeyi zaptetmişlerdi. Bizim an'anemizde Harakiri yapmak yoktur; fakat, o kahraman Türk komutanı, tümeninin, geri kalmış olmasını asker-

lik şerefine ve izzeti nefsine yaraştıramamış, ölümü tercih etmiştir.

Bir orduyu muzaffer eden silâh üstünlüğünden ziyade bu çeşit bir ruh üstünlüğüdür. Böyle kahramanlıklar önünde hürmetle eğilmek gerektir.

— Cumhuriyet'ten —

Yeni Neşriyat :

Ali Suavinin Türkçülüğü

Yazan: İsmail Hami DANİŞMEND

[Çok kıymetli mütefekkirlerimizden Türkçü muharrir İsmail Hami Danışmend'in bu eseri, C.H.P. Genel Sekreterliği neşriyatından olarak güzel bir risale halinde intişar etti. Ali Suavi hakkında ciddî bir tedkik mahsulü olan bu eserin başındaki muharririn nefis başlangıcını aynen alıyoruz]:

(Ali Suâvi) mâzide yaşamış istikbal adamlarındandır: Onun vücudu Tanzimatçılarla, ruhu bizimle muâsırdır. 1839 dan 1877-ye kadar yalnız otuz sekiz sene yaşıyabilen bu ateşten mahlûk Teokrasi devrinde Lâiklik, Mutlakıyet devrinde Cumhuriyet ve Osmanlılık devrinde Türklük ve Türkçülük rüyaları görmüş, bu rüyalarını tâbire çalışmış ve nihayet gene bu rüyalar uğurunda şehid olmuştur.

Bu şehid iyi adam mıydı, fena adam mıydı? Tabiî insan olarak o da bütün insanlar gibi bir takım iyiliklerle fenalıkların halitasıydı. Her halde onun kusurları herkesteki kusurlardı, fakat meziyetleri herkeste yoktu.

Mutlakıyet onun ölümünü az gördüğü için mezarını bile yok etmişti; fakat (Ali Suâvinin varlığı bu maddî yokluğa gömülmüş muhteşem bir mânâ halinde devam etti.

Bu küçük eser, işte o büyük mânâyı hatırlatmak için yazılmıştır.

İsmail Hami DANİŞMEND

Savaş Türküleri

Yazan Kerim Yund

Bu, bir şiir kitabıdır. Savaşın rengi olan ateşten bir kapak içinde toplanmış otuz iki manzume.. Hepsi de vatan aşkile, milliyet duygusile, Türklük sevgisile çarpan genç bir kalbin masulleri..

Şairin ismi, hem edebiyat dünyamız için, hem de (Çınaraltı) okuyucuları için yabancı değildir: Kerim Yund. Onun birkaç güzel yazısı bu sahifede de çıkmıştı.

Kerim Yund, eli kalem kadar dilgin tutmasını da bilen süvari üsteğmen bir şairdir.

Bu güzel, canlı kitabı okurken, birçok şiirlerde at sevgisinin şahlandığını heyecanla göreceksiniz.

Okuyucularımıza, kitaptan bir örnek vermek için, (Al Götür Gönlümü) başlıklı şiiri iktibas ediyoruz :

AL GÖTÜR GÖNLÜMÜ

Atım sana sırma başlık vurayım.
Al götür gönlümü, kardeş eline.
Üzerinde gölge gibi durayım,
Al götür gönlümü kardeş eline.

Atım sana inci, mercan vereyim.
Çullarını ak ipekten öreyim.
Ahırına atlas yatak sereyim
Al götür gönlümü kardeş eline.

Atım sana ellerimle bakayım.
Ayağına altından nal çakayım.
Gerdanına elmas boncuk takayım.
Al götür gönlümü kardeş eline.

Yollar kararıp ta gece olmadan,
Diller karışıp ta hece olmadan.
Kartallar bozulup serçe olmadan
Al götür gönlümü kardeş eline.

Kerim YUI

(Savaş Türküleri) ni bütün Çınaraltı okurlarına tavsiye ederiz. Fiatı 35 kuruştur.

Müracaat yeri: Ankara, Posta kutusu 1077.

Türk Kültür Birliği

Balosu

En mümtaz Türk ailelerinin huzurile

28 Mart, cumartesi akşamı

Taksim Belediye Gazinosunda

Türk ellerinin millî raksları, millî musikisi, millî kıyafetleri...

ÇINARALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 33 — Cumartesi 21 Mart 1942

İdare Evi : İstanbul, Ankara caddesi, Çınar Yayınevi, No. 47

TÜRKÇÜ FİKİR ve SANAT MECMUASI

Telefon : 22129 — Fiatı: 10 Krş. — Cild : 2

Manevi kuvvet

Yazan : Orhan Seyfi ORHON

Bir milletin asıl büyük kuvveti, manevî kuvvetidir: cesaretidir, itidalıdır, iradesidir, millî birliğidir.

Tâ eski devirlerdenberi cihangir kumandanlar, hasımlarının burçlarından evvel, bu taraflarını ele geçirmişlerdi. İskender ordularından önce Asyanın kalbine onun korkusu girdi. Hâlâ Avrupalıların hatırasında Attilâ, bir vehim gibi yaşıyor.

Tehlikeli zamanlarda vakaları sükûnetle muhakeme edebilen, gideceği en doğru yolu şaşırmadan, basiretle çizen, güvendiği büyük bir Şef'in etrafında sımsıkı birleşen bir millet, pek güç yenilir. Hattâ bu millet, bizim İstiklâl Harbimizde olduğu gibi, ordusuz, uçaksız, donanmasız, cephanesiz ve teşkilâtsız bulunabilir. Eğer manevî kuvveti sarsılmamışsa, bu maddî eksikliklerin yerlerini doldurmak kabildir. Ne ile? Nasıl? Ve nereden? Anlatılamaz. Onu milletin hayat kabiliyeti hiç yoktan yaratır.

Yeter ki uğrunda döğüşmeğe değer bir ülkü elde bulunsun. Verilecek kararlar, millî vicdana en uygun kararlar olsun. Asla tereddüde, telâşa, korkuya düşülmesin.

Bu vekarı gösteren milletlerin kolayca esir edildiği görülmüş şeylerden değildir. Fakat bunun için Türk milleti gibi, tarihin büyük tecrübelerinden geçmek, feleğin germü serdini tatmak, Türkçesi: Kös dinlemiş olmak lâzım!

Orhan Seyfi ORHON

ABONE ŞARTLARI :
Yıllığı 500, altı aylığı 250 kuruş
Ecnebi memleketler için :
Yıllığı 1000, altı aylığı 600 kuruş

Sahip ve Neşriyat Müdürü :
Orhan Seyfi ORHON

İHTAR :
İdarehanemize gönderilen eserler neşredilsin edilmesin sahiplerine iade edilmez.

MİLLİ KÜTÜPHANE ANKARA

Sayı=33, 21 mrt 1942

Bir Alman dergisinin marifetleri

Yazan: Emekli General
H. E. ERKİLET

12 Mart tarihinde intişar eden Akbabanın baş yazısında; Orhan Seyfi Orhon, Berlinde Türkçe olarak çıkmakta olan Yeni Dünya adlı propaganda dergisinin yeni bir nüshasında, gözüne ilişen iki gaftan bahsetti. Berlinli bu dergiyi gözümle görmeden doğrusu onun o hayret edilecek iki fahiş hatada bulunmasına ihtimal veremezdim.

Gaf veya hatâ diyorum; çünkü dilim kasıt demeğe varmıyor ve aklım başka türlüsüne ermiyor. Güya Türk gönüllerini avlamak için icad edilmiş bir propaganda dergisine Türkleri ve Türklüğü rahatsız edip öfkelendirecek dikkatsizliklerin ve haritaların girebilmesi hiç tasavvur olunur mu?! Fakat girmiştir! Ve bu marifeti bizzat Yeni Dünya denilen Alman propaganda mecmuası yapmıştır. Orhon'un tâbiriyle hakikaten «buz kadar soğuk» olan bu mecmua kapağının ilk iç sahifesinde Berlin radyosunun bir neşriyat programı var. Türkçeden maada bir de «Azerice!» neşriyat yapılacağı haber veriliyor. Mecmuanın üçüncü sahifesinde komünistlik aleyhinde ittifak etmiş Avrupa ve Balkan devletlerinin bir de haritasını görürsünüz. Bunda bütün Trakya, Boğazlara kadar, Bulgaristan olarak taranmış ve Bulgaristan yazısı Çatalcaya kadar uzatılmıştır. Bu iki hatâ Türk gönüllerini kapmak için basılıp dağıtılmakta olan bir Alman propaganda gazetesinde yer bulmuştur!.

«Azerice!» Yeni bir dil icadına ait olan ilk Alman gafleti görünüşte ehemmiyetsiz bir teferruattır. Fakat hakikatte hiç te öyle değildir. Eğer bir kasıt yoksa bile bu yoldaki Alman yanlış bilgisi bizi müteessir ve müteessif etmekten geri kalamaz. Nitekim Çınaraltı'nın bu nüshasında Azerbaycanlı Profesör Ahmet Caferoğlunun, Almanların bir Azerice dil bulunduğu hakkındaki tasavvurlarını salâhiyetle red ve tenkit eden güzel bir yazısını okuyacaksınız. Bu sebeple ayni meseleyi ayrıca teşrih edip uzatmıyacağım. Yalnız Yeni Dünya'yı neşredenlerin dikkatlerine şu ciheti arzetmeği lüzumlu bir vazife bilirim ki, Türk dil ve kültür birliğini bilerek veya bilmiyerek bozmağa ve Türklüğü ayrılığa düşürmeğe yeltenen her hareket Türklüğe çevrilmiş bir düşmanlıktır.

Muhtelif Türk vilâyet, eyalet ve memleket halkları tıpkı muhtelif Alman vilâyet, eyalet ve memleketlerinin ahalisi gibi ayrı ayrı yerli şive ve ağızlar kullanırlar. Fakat hepsinin konuştuğu dil Türkçedir. Bu sebeple Azerice, Kazanca, Başkırtça, Özbekçe ve ilh. ayrı dillere hayallerde yer vermek iyi niyetlerle telif edilmesi güç bir harekettir.

Bu bakımdan Berlin radyosunu güdenler artık anlarlar ki onların «Azerice!» dedikleri dil Azerbaycan Türkçesinden başka birşey değildir. Azerbaycan şivesi ise Anadolununkine pek yakındır. Bu sebeple Ankara radyosunun İstanbul Türkçesini anlayan Azerbaycanlılar Berlin radyosunun da İstanbul Türkçesini anlamakta müşkülât çekmezler. Bu itibarla Berlin radyosunun bir de ayrıca «Azerice!» neşriyat yapmasını zaten fazla ve lüzumsuz bir işgüzarlık buluruz.

Yeni Dünya Mecmuasındaki acip haritaya gelince buna bakıp ta ikinci ve daha fecî Alman gafletine şaşmamak elden gelmez!

Anti Komintern ittifakına Türkiye girmiş değildir. Bu sebeple bu ittifaka dahil Avrupa devletlerinin haritasını yaparken Türkiyenin beyaz bırakılması lâzım değil mi?! Hayır Alman ressamı tâ İstanbul ve Çanakkale boğazlarına kadar bütün Trakya ve Geliboluyu Bulgaristana ait imiş gibi Anti Komintern paktını aklınca bizim Boğazlara kadar uzatmak, yani bütün Avrupaya şâmil göstermek marifetinde bulunmuştur. Bu, hakikaten yalnız ressamın bir hatası mı yahut onun aldığı bir emrin ifadesi midir? Tabiî bilemiyoruz; fakat böyle bir derginin propaganda dairesi şeflerinin sıkı kontrollerinden geçmeden intişar edebileceğini düşünmek biraz saflık olur. Onun için bundan kuşkulanarak duyacağımız mukaddes bir öfke ile Almanlara sormağa hakkımız vardır : Siz kimin toprağını ne hakla kime veriyorsunuz?!

H. E. ERKİLET

Hisarlar

Nice yıldır açılmıyan bu kapı
Demek ister: adım, adım beni aş!
Bu siperlerde Türkler etti savaş
Ceddinindir bu anlı, şanlı yapı.

Geç önünden şu mazgalın yoldaş!
Anla neymiş o topların da çapı!
Şu hisar sanki Tanrının gazabı!
Kahramanlar kanile yerler yaş.

Burda gülmüştür Osman oğluna şans,
Şu delikten vuruldu kahbe Bizans!
Burdadır burda yurdumun temeli!

Hey! Boğaz hey! Cihanda yoktur eşin
Beş asırdır var ki parlıyor güneşin
Şu hisarlar kıyında yükseleli!

Edip AYEL

Vecizeler

★ Kanunları yapmak tatbik etmekten daha kolaydır. NAPOLEON

★ Can sıkıntısı, ilâcı çalışma olan bir hastalıktır. LEVIS

★ Olgun adam hatalarının sebebini kendinde arar, çılgın ise başkalarında! CONFUCIUS

★ Biz kusurlarımızı tekzib edilsin diye itiraf ederiz. FLORIAN

★ Ya muzaffer olmak yahut da ölmek istiyen nadiren mağlûp olur. CORNEILLE

★ Mes'ut bir ömür sürmek için ortaya çıkmıyalım, saklı yaşıyalım. FLORIAN

★ Tarih, muharriri millet olan bir romandır. Alfred de VIGNY

★ Kardeş, tabiatın ihsan et'iği bir dosttur. Ernest LEGOUVE

★ Bir fenalık yüzünden ıstırap çekmek o fenalığı işlemekten evlâdır. FLORIAN

★ Her işin sonunu düşünmek gerektir La FONTAINE

★ Ağızdan çıkanı kalb nadiren duyar. CAMPISTRON

YENİ DÜNYA
Mecmuasına bir hatırlatma!

Yazan :
A. Caferoğlu

Başkalarının millî varlığına ve davasına karşı iyi niyetinden ve hürmetkârlığından şüphe etmek istemediğimiz Fremdsprachen Dienst Verlag'ın neşretmekte olduğu Türkçe «YENİ DÜNYA» adlı mecmuasının sonkânun 1942 nüshasında şimdilik bahis mevzuu etmek istemediğim yanlış bir haritadan başka «Berlin Radyosu havadis neşriyatı» kısmında «Türkçe» ile yanyana bir de ayrıca «AZERİCE HAVADİSLER» tabirinin kullanıldığına tesadüf edilmektedir. Bu kayıt bize «Türkçe» den başka bir de «Azerice» denilen bir dilin mevcut olduğunu hatırlatmaktadır. İlk bakışta küçük bir dikkatsizlik eseri sayılır gibi görünen bu kayıt, hakikatte mevcut olmayan bir dilin yeniden türetilmesine çığır açmak ve millî Türk kültür davasına bir engel takmak maksadına atfolunabilir. Millî davamızla hakikate taban tabana zıd olan bu mesele üzerinde küçük bir tavzihte bulunmamız istifadeden hali kalmıyacağı gibi Berlin radyo idaresinin bunu ehemmiyetle dikkate alacağını kuvvetle tahmin ediyoruz.

Malûm olduğu veçhile, muhtelif tarihî sebeplerle Türk dünyası, bütün heybetiyle muazzam bir coğrafî sahaya yayılmış ve muhtelif milletlerin istilâsına uğramakla beraber kendi millî varlığından, bilhassa kendi ana dilinden zerre kadar feragat etmemiştir. Bunun en büyük delili, coğrafî uzaklığına rağmen bugün Taşkent Türkünün İstanbul radyosu neşriyatını anlamakta bir müşkülât çekmediği gibi, yalnız Aras nehrinin Türkiyeden ayırdığı Azerbaycan Türklerinin de İstanbul Türkçesini anlamakta hiç bir zorluk görmemekte olmalarıdır. Ayni şartlar Arap dünyası için de varittir. Muazzam sahaya ve birbirinden uzak kıt'alara yayılmış olan Arap dünyasının, tıpkı Türk dünyasının bir tek Türkçeye bağlı olduğu gibi, yalnız bir Arapça dilleri vardır. Nitekim Berlin radyosu bu hakikat karşısında, kendi havadis saatlerinde bütün Arap dünyası için yalnız bir «Arapça» ile neşriyat yapmakta ve meselâ, «Arapça» dan başka bir de «Suriyece» veya «İrakça», «Mısırca», «Fasca» gibi yeni diller uydurmamaktadır. Bu suretle Berlin radyosu, Mısır Filistin, Suriye, Irak ve Arabistan Arapçalarının bir olduğuna kani olduğu halde bütün Türklerin tek dil kullandıklarına kani bulunmadığını gösteriyor. Acaba neden! Muhtelif kabilelere ayrılmış olan Almanlar kadar muhtelif şiveler konuşan bir millet Avrupada mevcut olmadığından, muhtelif semt Türklerinin konuştukları lehçe ve şivelerin Türkçeden ibaret olduğunu en ziyade onların anlamaları lâzımgelirken «Azerice» diyebilecek kadar fahiş bir hataya düşmeleri acaba nedendir?! İşte «Berlin Radyosu» ndan anlamak istediğimiz budur.

Maamafih Berlin radyosuna şu kadarını da hatırlatayım ki, Alman müsteşriklerinin de müttefikan kabul ettikleri veçhile «Azerice» diye bir dil mevcut değildir. Ancak herhangi bir dilin muhtelif mahallî nüansları taşıyan şiveleri ve ağızları o'duğu gibi, Türk dili de bir çok mahallî şivelere ve ağızlara maliktir. Azerbaycanda konuşulan şeve de ufak tefek farklar olmakla beraber büyük «Türkçe» nin bir şivesi yahut ağzından ibarettir. Karakter itibariyle Türk şiveleri arasında İstanbul Türkçesinden, yani Türkiye radyosunda konuşulan Türkçeden en az farkı haiz olanı da Azerbaycan şivesidir. Bundan dolayı, 1918 yılında istiklâlini ilân eden AZERBAYCAN cümhuriyeti, resmî devlet ve edebiyat dili olarak yalnız İstanbul şivesini kabul etmiştir ve bugün hangi sahada olursa olsun Berlin radyosunun «Azerice» dediği Türkçe, tam İstanbul şivesinin aynıdır. Bütün bunları dikkate alınca «Azerice» denilen bir Türkçenin mevcut olmadığı meydana çıkmış olur.

Berlin radyosu kendi fikrinde ısrar ederse ona bir diyeceğimiz kalmaz; biz de Berlin radyosunun Türk diliyle beraber Türk milletini de parçalamağı kendine gaye edinmiş olduğuna inanmak mecburiyetinde kalırız. O takdirde Türkiye radyosu da meselâ günün birinde havadis saatlerinde «Almanca», «Viyanaca», Bavyeraca», «Şlezyaca» ve i'h. gibi yeni icad Alman dillerile haberler neşrederse Berlin radyosunun artık hayrete düşmeye bir hakkı kalmaz.

A. Caferoğlu

İranda Türk Şairleri :

Kavsî

Yazan : Mehmet Sadık ARAN

Tebriz Türklerinden olduğunu, [Kavsi] kendi şiirlerinde kaydetmektedir. 160 sene bundan önce yani takriben 1180 hicrî senelerinde yaşamış olduğu tezkerelerde zikredilmektedir. Üslûbu güzel ve selisdir. 6000 beyitten ibaret bir kısmı Farsça bir divanı mevcut olduğunu Tebrizli Mehmet Ali Terbit «Danişmendan-i Azerbaycan» adlı eserinde yazmaktadır.

Kavsi'nin gazelleri, Terkibi Bend, Tercii Bend, Sâkinâme, Kaside ve Baharbanları güzeldir. Şu gazel onundur:

— GAZEL —

Sabr ile âkıbet mi olur kan dedikleri
Subh-ü sâl olur şebi hicran dedikleri.

★

Arş berin gubarın onun tûtyakılır
Her çend müştü hâkdir insan dedikleri.

★

La'li lebinde bâde gibi cem'dir senin
Âbı hayat, lezzeti rıdvan dedikleri

★

[Kavsî] gerekdi secde edip iktida kıla
Tebriz kal'asına, «Safahan» dedikleri (1).

TASAVVUFÎ GAZELİ

Hiç şemi'le râm olmaz pervaneleriz bizler,
Zencire baş indirmez divaneleriz bizler.

★

Dünya ile surette var ülfetimiz amma
Ma'nada bu âlemden bîgâneleriz bizler.

★

Hergiz sesimiz çıkmaz, hiç kes dilimiz bilmez
Her çend ki dillerde efsaneleriz bizler.

★

Yok taatımız amma fariğ değiliz [Kavsî]
Ol mah büt Çindir, puthaneleriz bizler.

***

Merd ile nâmerdin tefrik edilmemesinden şikâyet·

Nola, ki fark ola nâmerdlerden merd dünyada
Eğerçi bellidir her merd, her nâmerd dünyada.

★

Teberdir tîğden bî abrular suretin görmek
Ki olsun ta'mei şimşîr her nâmerd dünyada

★

Ola kim ol tabibin hikmetinden gafil olmuşlar
Ne bilsinler ki ayni âkıbettir derdi dünyada

★

Nice men bilmiyom [Kavsî] bu viran olmışım kadrin
Ki, öz gönlümden ayrı bulmadım hemderdi dünyada.

***

[Kavsî] nin hece vezninde şiirlerine tezkerelerde rastlamadık.

Mehmet Sadık ARAN

(1) Safahan, Isfahan demektir.

21 Mart 1942 sayı 33

Millî şuur uyanıklığı

Yazan: ATSIZ

Millî şuur bir milletin, kendini duyması ve bilmesidir. Hem duyguya, hem de düşünceye dayanan millî şuur bir milletin manevî kuvvetlerinden en mühimmidir. Milletlerin hayatını koruyan dört müdafaa hattından en geride olanı, yani sonuncusu ve en mühimmi millî şuurdur. İnsan uzviyetinin akciğerler, karaciğerler, kalb ve beyin nasıl dört mühim istihkâmı ise bir milletin de ordu, istiklâl, dil ve millî şuur dört büyük kalesidir. Bir millet ordusunu kaybedebilir. İstiklâlini de kaybedebilir. Fakat dilini sakladıkça o millet yaşıyor demektir. Dilini kaybeden bir millet ölmüş sayılır. Buna rağmen bir millet, dilini cebrî sebeplerle kaybettiği halde millî şuuruna sahipse o millet ölmiyecek demektir. Millî şuuruna malik olan bir millet kendisine zorla kabul ettirilen yabancı dile rağmen hakikî hüviyetini bilir ve günün birinde bu millî şuur sayesinde öz dilini yabancı bir dil tahsil eder gibi öğrenerek hakikî benliğine döner. Bunun en güzel örneği Lehistan Türkleridir: Türkçeyi asırlardanberi unutup Lehçe konuştukları halde Türklüklerini unutmamışlardır ve günün birinde Türkçe konuşacaklardır.

Millî şuurun uyuşuk veya uyanık olması milletlerin yasama kabiliyetlerile mebsuten mütenasiptir.

Millî şuurun uyanık olduğu yerlerde yabancı unsurların borusu ötmez. İdare işlerinin başına, mühim yerlere yabancı kan taşıyanlar gelemez. Orada ilim «millî menfaat» in emrindedir. İlim, «ilim» için değil, milletin büyüklüğü ve şanı için yapılır.

Millî şuurun uyanık olduğu yerlerde millet yabancıyı kendisinden saymaz. Yabancı kan taşıyanlar vatandaş ve tebaa olsa bile yine yabancı sayılır, ona güvenilmez. Yabancılarla evlenilmez. Hele yüksek tabakada bu evlenme hiç görülmez. Kanunlar yalnız millî menfaati korumak ve milleti yükseltmek için yapılır. Tarih yalnız millî şan ve şeref bakımından mütalea olunur. Maziye söğülmez. Yabancı milletler ve şahıslar millî kadrova sokulmaz. Maziyi, millî mefahiri, ahlâkı, aileyi, seciyeyi, fazileti, kahramanlığı, milliyetperverliği, vatanperverliği açıktan açığa veya sinsice baltalayan yazılara, eserlere, filimlere, piyeslere, konferanslara müsaade olunmaz. Millete hitap eden ve halkı terbiyede rol oynayan müesseselerin başına ancak o milletin kanını taşıyan iktidarlı, ahlâklı ve zeki insanlar getirilir.

Millî şuur uyanık olunca iltimas, rüşvet ve haksızlık kalkar. Hizmeti olanların hizmeti inkâr olunmaz. Tarihî şahsiyetlere hakikî değerleri verilir. Ne, ufacık kusurları yüzünden dev gibi adamlar küçültülür, ne de mevhum büyüklükleri dolayısile ahlâksız insanlar devleştirilir. Avukatlar millete hakaret etmiş yabancıların müdafaasını üzerine almaz. Soysuzlaşmış tipler, yarı çılgınlar, millî dili doğru dürüst bilmediği halde kendini gençliğin lideri sanan manyaklar ve budalalar gazete ve dergilerde kendilerinden daha kuvvetli ve meziyetli olanlara saldırarak fikir ve ülkü müdafaası perdesi altında kendi cüce şahsiyetlerinin reklâmını yapamaz.

Millî şuurun uyanık olduğu yerlerde doktorlar sahte rapor vermez. Mektebe gelmiyen talebe hastaydım diye yalan söylemez. Millî şuurun olduğu yerde hiç bir zaman yalan söylenmez. Kadınlar ve erkekler, aşkı, millet ve vatan duygularından üstün tutmaz. Sancak kutlulanır ve saygı görür. Millî renkler her yerde ululanır. Bayrak, katlanmak için bile yere konmaz. Ecdat mezarlarında hayvanlar otlamaz ve hele fahişeler ve yabancı kan taşıyanlar orada zina yapacak kadar müsamaha göremez. Küçük büyüğün, talebe öğretmenin, memur âmirin aleyhinde söz söylemez. Kadınlara saygı gösterilir. Kadınlar kokotlaşmaz. Talebe millî hevecanla coşan bir yürek taşır, fakat ciddî ve disiplinlidir. Öğretmenler iltimas yapmaz. Talebeler kopya etmez. Herkes hakkına razıdır. Dün mektebe başlıyanlar bugün üstadlık davasına kalkmaz. Vazife mukaddes tutulur.

Millî şuurun uyanık olduğu yerlerde dil kıskançlıkla korunur. Dilin sarf ve nahvini bozmağa kalkıp bunun hakkında yazı yazan çılgınlar alkışlanmaz, bilâkis timarhaneye sokulur. Herkes kendi keyfince bir imlâ kabul etmez. Millî şuur uyanık olunca başıbozuktan kurmay, vatan hainlerden profesör, hekimden lisaniyçı, cahilden müverrih, yabancıdan nazır, yahudiden başvekil, perserig idealist çıkmaz.

Millî şuur bir ışıktır. Yurdu aydınlatır ve gizli köşelere sinmiş o bütün akrepleri açığa çıkararak karalıkta iş görmelerine engel olur. İnsanda beyin ne ise millette de millî şuur odur. Ciğeri, karaciğeri ve hatta kalbi kurşunla delinen bir adamın yaşadığı vakidir. Fakat beynine kurşun yiyen bir insanın yaşaması imkân yoktur. Bunun gibi bir millet ordusuz ve istiklâlsiz yaşayabilir. Hatta dilini kaybetse de ölmeyebilir. Yeter ki millî şuuru olsun...

Millî şuur bir milletin yaşama iradesi, hayat kaynağı ve en kuvvetli silâhıdır. Yirminci asırda millî şuuru olmayan milletler yıkılmağa mahkûmdur.

10 Mart 1942, Maltepe

ATSIZ

Köroğlu

Yaslanmış «Köroğlu» m «Çamlıbel» ine,
«Karşımda duracak var mıdır?» diye.
Dokunmuş püsküllü sazın teline :
«Bir tuzak kuracak var mıdır?» diye!

Ün'ü dağları hep gezmiş, dolanmış,
Coşkun sular gibi akmış, bulanmış.
Çevresi, şalvarı kana belenmiş :
«Acaba bahtımız yâr mıdır?» diye!..

«Köroğlu» m dağların eşsiz kıralı,
Eğridir kılıncı, çifte turalı.
«Çamlıbel» e Otağ kurdu, kuralı :
Sormamış: «Bu yağan kar mıdır?» diye!

Oturtmuş «Ayvaz» ı bir gün sağına,
Çevrilmiş gözleri vatan bağına.
Bir selâm yollamış «Bolu Beği» ne :
«Yiğitçe vuruşmak âr mıdır?» diye!.

Saldırmış düşmana, basmış kılıncı,
Vurdukça, saldıkça çoğalmış hıncı.
Diz çökmüş önünde yaşlısı, genci :
«Bu dağlar bir ere dar mıdır?» diye!.

Gezmemiş yurdunda asla el gibi,
Dağların böğründe açmış gül gibi.
Kır atın üstünde uçmuş yel gibi,
İrkilmemiş : «Önüm yar mıdır?» diye!.

«Öcal» ın Kopuzu bir tek tellidir,
«Hak» ka şükür soyu, sopu bellidir.
Aslını sorarsan «Kazan» ellidir,
Döğünür : «Ağlıyan yâr mıdır?» diye!

Cemal Oğuz ÖCAL

Bir dili zenginleştirenler

Yazan : Ali Canib YÖNTEM

Bir milletin diline en büyük hizmeti cak o milletin edip ve şairleri edebilirler. inkü bir dil yalnız edebiyatıyle zenginleir, yükselir, âbideleşir. Almancayı, İngilizi, Fransızcayı dünya dilleri arasında şaalkalaştıran, ummanlaştıran edebiyatlarının zametidir.

Bu hakikat, görünüşte basit bir müteaarife sanılır. Fakat dikkat edilince kat'ileşmemiş, hattâ aydın zihinlere bile tamamı tamamına yerleşmemiş olduğu, hayretle anlaşılır. Bir misal: Bir gün bir hususî toplantıda Türk diline hizmet edenler sayılıyordu. Birimiz, yukarıki hakikati ileri sürerek «Dilimize hizmet edenlerin en büyüklerinden biri de Şair Nedim'dir» dedi. Avrupa'da tahsil görmüş, yüksek ilim müesseselerinde ders vermiş, bilhassa tarih ve sosyolojiyle uğraşmış yaşlı başlı bir aydınımız asabiyetle itiraz etti: «Şair Nedim, ancak ve şehvete hizmet etmiştir, Türkçemize a.» Ben birinci arkadaşın fikrine iştirâk ettim ve şunları söyledim :

Bir dil, ifade unsurları yüksek düşünce ve yüksek duygu mefhumlarına bürünebilği mertebede zengin ve değerlidir. Evet air Nedim, Türkçeye hizmet edenlerin en yüklerindendir. Çünkü onun sayesindedir dilimiz en ince ve kibar duyuş ve görüş biliyetini kazanmıştır. Nedimin ve emsabüyük şairlerimizin, şiirlerinde fazlaca rapça ve Farsça kelimeler kullanmış olarına bakmayınız, o, yaşadıkları devir hniyetinin zarurî bir neticesidir. Onların il büyük hizmetlerini, söylediğim noktaa yüksek ve ince duyguları ifade edebilen edebiyat dili yaratmış olmaları noktaan muhakeme ediniz. İşte bu noktadan büyük dil havarisi daha: Şeyh Galip. üsnü Aşk, — içindeki kelime unsurları ne sa olsun, — Türkçeyle en derin ve mistik ayalleri ifade etmesi haysiyetiyle mühim dil âbidesidir. Ve bütün bu kabil eserı dil noktasından değerleri o kadar yükir ki müteakıp asırlarda Türkçemizin ye göre göre bugünkü en güzel ve çeı halini aldıktan sonra bile azalmış değir. Çünkü dilimizi estetik noktasından eyip geniş ifade kabiliyetine mazhar eden ardır. Meselâ bugünkü edebî Türkçenin sade ve en yıkanmış nümunelerini veren ülden Sesler Şairi, eğer Nedim ve Şeyh alip gibi büyük şairlerin eserlerine yabankalmış olsaydı İstanbul şivesinin en na ve kibar incilerini bize veremezdi. Bu, usuf Ziya için de, Halit Fahri için de, Enis iç için de, Faruk Nafiz için de.. Bunsonra gelecekler için de böyledir..

Nedim'in aşk ve şehvet terennüm etmiş nası noktasına gelince, bundan maksat, lim Divanının müstehcen olduğunu anlatak ise, şunu derhal söyleyim ki hiç bir edebî eser asla müstehcen olamaz. Çünkü her edebî eserde bir terbiye, bir bedîî terbiye propagandası vardır. Nedim kaba bir şehveti değil, en zarif, en ince duyguları terennüm etmiştir. Ve işte bu zariflik, bu inceliktir ki — eski bir terkip kullanayım — haddi zatında TERBİYEVÎdir.

Geçen gün eski bir Fransızca mecmua elime geçti. Burada okuduğum bir yazı, şu mevzuda bahse değer bir şeydir :

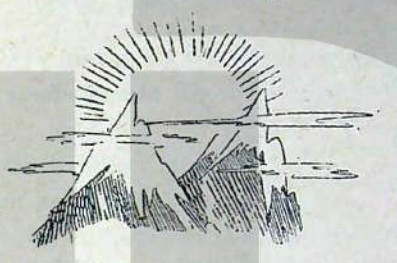

Dağlar

Bölük bölük karlı dağlar,
Her biri bin sırlı dağlar,
Bulutlardan yüz örtülü
Şehirlerden arlı dağlar

Onlar muhabbetten bişmiş;
Dere mert kanı dek daşmış;
Bulut ayağına düşmüş
İlle o hisarlı dağlar.

Dağa çıkma günü gele;
Bir de mert meydanı ola:
Kılıç kından çıkıp güle
Oynaya vakarlı dağlar.

Kaç yiğit kanı daşın yur;
Mert, dağı içün başın kor:
Bilg (e) oğlu haydin dağa der
Er iseniz Şarlı Beğler!

M. Kaya Bilgegil

Hepimizin bildiğimiz bir Fransız şairi vardır: Paul Verlaine. Bu, serseri, ayyaş, perişan, hattâ arkadaşını tabancayla yaralıyarak hapse girmiş mücrim bir şairdir. Fakat adı büyük küçük bütün edebiyat tarihlerine geçmiş, hakkında nice yazılar ve kitaplar yazılmış müstesna bir edebî çehredir. Yani tarih bizim Nedim'imizin şahsan da yalnız zarafetini öğrettiği halde Verlaine'in seyyielerini anlatıyor. Böyle olduğu halde elime geçen mecmuada şu tafsilât veriliyor: 28 Mayıs 1911 pazar günü Paris'te Luxenbourg bahçesinde pek mümtaz ve meşhur Fransız aydınları toplanmıştır. Şair Paul Verlaine'in hâtırâsını taziz için dikilmiş anıtın açılış resmi yapılacak. Komite reisi, 1898 de Mallarmé'nin ölümü üzerine o devrin gençleri tarafından Prence de poètes ilân edilen Şair Léon Dierx, merasimi idare ediyor. Ayan Reisi Antonin Dubost, âyandan Léon Bourgeois, Gouyba, meb'uslardan Barthou, Pelleton ve başkaları hazır bulunuyorlar. Komite vice-président'i Edmond Lepelletier, heykeltraş Rodo Niederhauseren'in eserini tanıtmak için ilk sözü aldı. Bundan sonra genç bir edibe, şair Léon Dierx'in Sagesse şairini, Paul Verlaine'i taziz için yazdığı şiiri okudu. Şair ve münekkit Charles Morice, Verlaine dostları adına, Sébastien - Charles Leconte Fransız Şâirleri Cemiyeti adına, Belçikalı Edebiyatçı Albert Mockel Fransız Dostluğu Teşekkülü adına birbiri ardınca Verlaine'in hâtırasını saygıladılar. Odéon dan Joubé, şairin l'Ode à Metz'ini inşat etti. Ayni günde Odéon Direktörü Antoine kâmilen şaire tahsis edilmiş bir matine tertip etti. Meşhur şâir Jean Richepin'in konferansı müsamereyi açtı. Sonra Verlaine'in Les Uns et les Autres adındaki manzum komedisi H. Quittard tarafından bestelenmis olduğu halde oynandı.. Nihayet şairin şiirleri okundu... Verlaine anıtı taştandır; şairin büstü, geniş karınlı yüksek bir stèle: dikilitaş üstüne konmuştur. Bu taşın yüzünde üç çıplak kadın vücudu kabartılmıştır. 21 mayıs 1911 de bir hava meydanında yapılan manevra esnasında Fransız Harbiye Nazırı Maurice Berteaux fecî bir kazaya uğramış ölmüştü. Verlaine'in anıt merasimi günü Harbiye Nazırının da cenaze alayı yapılıyordu. Devrin Maarif Nazırı T. Seeg, bu alay münasebetiyle hükûmetin, büyük şairin anıt merasimine iştirâk edemediğini büyük bir teessürle bildirmiştir....

Eski mecmuada gördüğüm tafsilâtı şuraya kaydetmemin sebebi, değerli bir şairin terennüm ettiği mevzular neler olursa olsun, hattâ hususî havatında nasıl aykırılıklar bulunursa bulunsun edebî kıymetinden bir şey kaybetmiyeceği hakikatine bir misal göstermektir.

Verlaine, Fransız şiirine musiki getirmiş, kendisinden önceki mektepleri modadan çıkarmış, yeni bir çığrın açılmasına sebep olmuş — devri için ve her zaman — taze bir simadır. Bizim Nedim'imiz de tıpkı böyledir.

Mevzu ile alâkadar bu satırları yazdıktan sonra tekrar ederim ki bir dilin hakikî sahipleri büyük şairler ve edıplerdir. Onlardır ki mensup oldukları milletin diline tasarruf edebilirler, onu yükseltirler, zenginleştirirler ve bilhassa güzelleştirirler. Zaten dilde güzellikle zenginlik ve yükseklik bir manaya gelir.

Ali Canib YÖNTEM

Tarih felsefesi

Yazan :

Dr. M. Hakkı Akansel

Renan, 1869 da, şöyle yazmıştı: (Bütün tarihin felsefesine (silâh) meselesi hâkimdir. Barutun icadı kadar, başka hiç birşey, asrî zihniyetin galebesine yardım etmemiştir. Top, şövalyeliği, derebeyliğini öldürdü; krallıkların ve merkezî idarelerin kuvvetini yarattı. Asyanın ortasında çıkan, ve gelip Avrupayı sarsan, ve hıristiyan âlemini dehşetler içinde bırakan, Tatar dünyasının o garip tayfunlarını imkânsız bir hale koydu.)

(Zamanımızda da, bilginin, ince bir tarzda harp sanatına tatbiki, hemen bunun kadar vahim inkılâplara sebep olacaktır.)

(İstikbal, âlimane silâhları kullanmasını bilenin, ve, en disiplinli olanındır). (1)

12 şubat 1923 tarihli (Akşam) gazetesinde tercümesini neşrettiğim, meşhur Fransız kimyageri Charles Moureu'nün: (İlmin kudreti: hâl ve istikbal) isimli yazısının sonu şöyle bitiyordu: (Bilgi, gittikçe daha fazla olarak, milletlerin mukadderatına hâkim olacaktır).

17 Mart 1923 tarihli (İkdam) gazetesinde neşrettiğim: (Bundan sonra, yurt müdafaasında bilginin kıymeti) isimli yazımda da şöyle demiştim: (O halde, tam istiklâlimiz için, Avrupalıların bu bilgisini, tekniğini kendimize mal etmeğe kat'iyyen mecburuz).

1927 de (Hakimiyeti Milliye) gazetesinde — 26, 27, 28 temmuz — neşrettiğim, Fransız fikir adamı Ludovic Naudau (Lüdovik Nodo) nun (Vatanın büyüklüğünü temin için) isimli yazıda şu satırlar okunuyordu : (Bir millet için, kuvvet ve kudretin en yüksek derecesi, hem adet, hem de bilgi ve tekniğe sahip olmaktadır. Şimdi (1927) Almanlar bu vaziyettedirler. Edebiyatı ve geçmişin hatırlanmasını gittikçe ihmal eden Alman gençliğinin mümtaz kısmı, ihtiraslar ve keşifler yıldırımının, maddenin atâleti içinden açtığı büyük ize, dindârâne bir vecd ve şevk ile atıldı. Şimdi, Alman üniversitelerinde ve teknik okullarında, 35.000 talebe, ömürlerini bilgiye vakfetmişlerdir.) (2)

G. Conteneau (Kontöno) nun: (Hititlerin ve Mitanniyenlerin medeniyeti) isimli eserinde, Hikzosların Mısırı fethetmelerinin, Mısırlılarca henüz bilinmiyen, (at) ve (harp arabası) kullanmalarından ileri geldiğine ait bir (rivayet) olduğu kaydedilmiştir (3).

R. Grousset'nin: (Bozkırların üstünlüğü) isimli eserinde, ön sözde, şu satırlar okunuyor: (Bozkır (step) ikliminin tabii mahsulü olan (at) ve (pişkin insan) (üzengili) ve ok atmakta pek mahir (süvari) yi yarattı. Bu sebepten askerî üstünlük, 1300 sene müddet, bozkırlarda kaldı; fakat, vaktaki (ateşli silâhlar) icad olundu, Bozkırların bu tabiî üstünlüğü, toprağa yerleşmiş insanların bu sun'i üstünlüğü karşısında, birdenbire, eriyiverdi).

(1552 de Rus Çarı müthiş İvan, Kazan şehrini (topla) yıktı. Çin imparatoru Kwang-hi de, Mogol hanı (Galdan) ın ordusunu topla dağıttı, ve bu suretle, ikinci bir Cengiz istilâsı, daha başlamadan, boğuldu) (4).

Hammerin (Osmanlı tarihi) nde okunduğuna göre, Mısırın Yavuz tarafından fethinden çok evvel, bir Venedik tüccarı, Mısırdaki Kölemen beylerine, (Top) satın almalarını teklif etmiş. Onlar (zaktan muharebe mertliğe yakışmaz) diye almamışlar. Venedikli (siz bilirsiniz, ama, memleketiniz elden gider) demiş. Uzun Hasan da, topun, Osmanlı muvaffakıyetlerindeki rolünü anlamış, ve Venedikten top döküm ustaları istemiş. Çaldıran ve Mısırın zaptında, topun mühim rol oynadığı muhakkaktır. Gene Hammer, (Kanunî devrinde, Avrupada, manlı topçusunun eşi yoktu) diyor (5).

Maarif Vekilliğinin çıkardığı (Tarih V sikaları) isimli derginin ikinci sayısı 1718 tarihlerinde, şöyle bir (İslahat lây sı) ndan bahsolunuyor: (Osmanlı Dev Kanunî zamanına kadar, daima galib g ondan sonra, Viyana dönüşüne kadar, galib, kâh mağlûb oldu; fakat, ondan s her zaman mağlûb oldu. Bunun sebebi dir? Bu soruya, ecnebî fikir adamı ş cevab veriyor: (yeni usul askerî terbiye yeni çıkan (ateşli silâhlar). (Zira, Nemçe mahareti ancak tüfek istimalindedir).

(Cevdet Paşa Tarihi) nde okunduğu göre, 1774 den sonra, Osmanlı Devletinin müş olduğu kudretsizliğe çâre bulmak bir çok insanlar zihin yormağa başlad Sarayda, bir çok (Meşveret Meclisleri) ruldu. Nihayet, Avrupayı taklide, ve (usul askerî talimler ve silâhlar) kullanı

Gelişin

Ne tılsım var ki senin o ayak seslerinde
Kanaryalar ötüşür altın kafeslerinde.

Güneş çiçeklerini canlandırır halının,
Bir gül titrer üstünde her muhabbet dalının.

Aynalar derinleşir sana yol açmak için,
O güzel endamına nurdan kol açmak için.

Geçerken naz içinde sen salına salına
Vazolardan çiçekler sarkar omuzlarına.

Ve birden iki gözle karşılaşır, durursun,
O zaman, ah sevgilim, yolunu unutursun..

O zaman bir çöl gibi aynalar kalır bomboş,
O zaman salon daha gölgelidir, daha loş.

Bir ruh titrer sabahın derinden seslerinde,
Kanaryalar ötüşür altın kafeslerinde...

Halit Fahri OZANSOY

102

sına karar verildi. Tarihci (Vasıf) bunun aleyhinde bulunmuş, ve (Allah zaferi mukadder kılmış ise, Eğrili muharebesinde olduğu gibi, sopa ile bile galib gelinir) demiş (Cevdet paşaya göre). Fakat, Cevdet paşa, bu fikrin doğru olmadığını, yeni usul askerî terbiye ve yeni silâhların kabulünün zarurî olduğunu ilâve ediyor. (6)

Eski Fransız başvekillerinden Reynaud (Reno), 1937 de (Fransız askerî meselesi) isimli bir kitap çıkarmıştı. Bunda, (yeni silâhlar) meselesi uzun uzadıya anlatılıyor ve (zırhlı fırkalar) teşkili tavsiye olunuyordu.

1939 - 1942 cihan harbinde de, olan biten şeylerin bu bakımdan tetkiki, bunların kuvvetli bir ışıkla aydınlanmasına yardım edecektir, sanırım.

Uçak, denizaltı, tank! Büyük Renanın bundan tam yetmiş üç sene önce yazdığı gibi, tarihte, gene (vahim bir inkılâb) a sebep olacağa benziyor.

Yeni silâh ve bunları kullananlarda feragat, fedakârlık, en yüksek dereceye varmış yurtseverlik duyguları! İşte, her devirde olduğu gibi, zamanımızda da (zaferin sırları)!

Bu yazıyı bitirmeden, gayet mühim bir noktayı da göze çarpırmak isterim: Lüdovik Nodonun, yukarda bahsi geçen yazısında, sonda, şöyle bir fikir vardır: (Eğer, dünyanın gidişini iyice kavradıksa, bizce, istikbalde, bir milletin silâhlanması, o milletin bilginlerinin, kâşiflerinin, mucitlerinin, her ân, umumî bir birinci gelmek müsabakası için gayretlerinden ibaret olacak ve bir günün galibi, ertesi günü, bu üstünlüğün derhal elinden kapıldığını görecektir).

İşte, bu derin görüşlü Fransızın bu derin düşüncesi, şimdiki zaferlerin müddetini, garib tarzda kısa gösteriyor. Zaferi kazanan taraf, çalışmayıp, zafer serhoşluğuyla, uykuya yatacak olursa, pek kısa bir zaman sonra, yeni bir silâh karşısında uyanacak, ve (zafer perisi) nin uçup elinden kaçtığını hayretle görecektir.

6 Mart 1942, Fâtih,
Dr. Mustafa Hakkı Akansel

---

(1) (La Réforme intellectuelle et morale), say. 66, 283, 284.

(3) Bu üç yazıyı, 1933 de, Cümhuriyetin onuncu yılı şerefine bastırmış olduğum (Yurt için) isimli kitabımda bir daha yaydım.

(3) (La civilisation des Hittites et des Mitanniens, 1934, Paris. Sa/122-126.

(4) R. Grousset: (L'Empire des steppes), 1939, Paris önsöz ve sa. 551-568.

(5) Hammer: (Osmanlı Devleti Tarihi), Fransızca tercümesi, (18 cilt üzerine), cilt 5, sa. 66.

(6) Cevdet tarihi, birinci basılış, cilt 2, sa: 249 - 264: (tâlimi askere dair Fransa cânibinden mektup geldiği) faslı.

Türk gençliğinin yetişmesi

Yazan: Nejdet SANÇAR

Orhan Seyfi Orhon'un Çınaraltı'nın 29 uncu sayısındaki «Öğretmen ordusu» adlı yazısı millî ihtiyaçlarımızdan ve dertlerimizden birisine, gençliğin millî duygulu yetişmesinde öğretmenlerin büyük rol ve vazifesine temas ediyordu. Türklüğün yarını için pek ehemmiyetli bir mesele olan bu mevzu üzerinde bilhassa ve ısrarla durmak gerektir. Çünkü bu, cemiyetimizin büyük meselelerinden birisidir.

Yetişmekte olan gençliğin ülkücü, cemiyetçi, tam ahlâklı ve kısaca büyük milletimizin istediği çocuklar olduklarını iddia edebilir miyiz? Bu suale «Evet!» demek, ancak kendi kendimizi aldatmakla mümkündür. Fakat «Evet!» diyemeyişimiz bütün gençlerimizin ferdiyetçi, ülküsüz, ahlâkları bozuk ve kısaca milletimize tamamen faydasız yetiştikleri ve yetişmekte olmaları demek değildir. Ülkücü ve cemiyetçi yetişenler vardır. Fakat bunların, büyük kalabalık içerisinde fecî bir azlık teşkil etmekte olduklarını söylemek yanlış olmaz sanırım. Bu neden böyledir? Niçin okuyan Türk gençliği içerisinde milletimizin muhtaç olduğu ülkücü ve cemiyetçi çocuklar azdır?

Tabiidir ki her şeyin olduğu gibi, bunun da irili ufaklı bir takım sebepleri vardır. Bu sebepleri araştırmak ve onları yoketmeğe uğraşmak gerektir. Bize göre «Ülkücü Türk gençliği niçin azdır?» sualinin karşılığı olan sebeplerin mühimleri arasında şunları sıralamak icap eder :

A — Türk gençlerinin önlerindeki hayat örnekleri iyi değildir. Bu örnekler gençlere umumiyetle «söz başka, iş başka» fikrini verecek vaziyettedir. Gençlere yalnız kitaplar ve sözler değil, canlı örnekler de tesir edecekler arasındadır. Bir gence, elin pantalon cebinde bulunmasının veya ceket açık gezmenin fena olduğunu söyliyen bir öğretmen, bu terbiyevî dersi sol eli pantalonunun cebinde olarak, veya ceketinin düğmesiyle düğme deliği birbirinden pek uzak bir mesafedeyken verirse, tesir müsbet olabilir mi? Talebesine vazifeden bahseden bir müdür, sabahları iş başına geç gelmekte, yahut çalışma saati bitmeden masasını terketmekte zarar görmiyen bir insansa sözlerinin değeri nedir? Falan milli günde filân kürsüde yüksek vatanperverane sözler söyleyip hepimizin birimiz ve birimizin hepimiz için olduğunu haykıran bir hatibin «orduya hediye» yahut «felâkete uğrıyanlara yardım» listelerinde adı görülmezse; tasarruf ve yerli mallar haftasında para biriktirmeden ve Türk malı kullanmadan bahseden bir konferansçının sırtında en pahalı İngiliz kumaşından bir elbise bulunur ve içki masalarında parayı su gibi harcadığı bilinirse bunlardan hangi mânalar çıkabilir? Bu cins fena örneklerle adım başında karşılaşmakta olan gençler, hayatta sözün başka, hareketlerin başka olduğu kanaatine varacaklardır. Onlar da ülküden ve vatandan bahsedecekler, vazifenin mukaddes olduğunu söyliyecekler, eski ile yeni arasında bir takım mukayeseler yapacaklar, fakat bütün bunlar — gördükleri canlı örneklerinki gibi — sadece sözde kalacaktır. Çünkü canlı örnekler, söz ve hareketleriyle gence şu sakat ve yıkılası düşünceyi düstur olarak vermiştir: Sözle herşey parlak gösterilmeli, hareket ise sözden tamamen başkadır!

B — Aile terbiyesini de mühim bir sebep olarak ele alabiliriz. Türk çocuklarının en küçük yaşlardan itibaren millî terbiye alarak yetişmeleri lâzımdır. Bu terbi-

(Lûtfen sahifeyi çeviriniz)

Hasta

İnleyen bir veremim herkese iğrenç görünen;
Bir kemik parçası, kan pıhtısı... Ben işte buyum!
Hasta bir kalbe ümit bağlama, yalnız bana sen
Ağla herkes gibi... Ben çünki elem me vzuuyum.

Gidiyorken gözü yaş, ardına hiç bakma sakın,
Kanlıdır : pencereden sallayamam mendilimi...
Ecel! Ah işte hazır! belki uzak, belki yakın:
Bekliyor olmak için —ömrümü— son sevgilimi.

Öksürüklerle kısılmış görüyorsun ki sesim.
Sevgilim yalvarırım söyleme iğrençliğimi!
Yırtacak göğsümü... Yırtsın ne çıkar son nefesim
Harcadım uğruna ben çünki bütün gençlimi.

Sadi Kemali Söylemezoğlu

ye, çocuğun millî şahsiyetinin teşekkülüne kadar devam etmelidir. Fakat, kendilerine millî terbiye verilerek büyütülmüş çocuklarımızın listesi yapılsa, acaba bu cins bahtiyarların sayısı ne kadar olabilir? Çocuklarımızın çoğu sokaklarda, bir kısmı «bonjur yap teyzene yavrum!» hitaplariyle, bazıları da Türk olmıyan mürebbilerin ellerinde gelişi güzel büyümektedirler. Çocuk; küfür öğreniyor, bonjur demesini öğreniyor, Türkçe olmıyan şarkılar veya marşlar öğrenliyor, öğrenmediği ve almadığı birlcik şey «millî ruh» oluyor.

C — Mühim bir sebep te neşriyattır. Yurdumuzda milliyetçilik aleyhtarı neşriyatın azımsanmıyacak kadar kuvvetli olduğu malûmdur. Türk milliyetçiliğini baltalamak istiyen bir takım yazıcıların şiir, hikâye, roman, tercüme vesaire gibi edebî [illegible] büründürerek Türk irfan sahasına [illegible]ı cemiyet yıkıcı fikirleri ihtiva eden birçok kitaplar, Türk gençleri üzerinde kemirici roller oynamaktadırlar. Bir kısmı okul kütüphanelerine kadar girebilen bu kitaplar, umumiyetle ellerine her geçen kitabı okumak itiyadında olan gençlerimizi menfi fikirlerin tesirinde bırakıyor. Talebeleriyle yakından ilgili olan öğretmenler (bilhassa edebiyat öğretmenleri) bu cins [illegible] kitapların tesirinde kalarak fikirleri bozulan temiz Türk çocuklarına her zaman rastlamışlardır.

Ç — Okul kitapları meselesini de bu arada sayabiliriz. Bizim kitaplarımızın [illegible] gaye, yalnız «bilgi verme» dir (bazı [illegible]n bilgi bakımından ne çok yanlışğu da ayrı bir meseledir). Bir okul [illegible] bilgi, muhakkak ki en başta arabir vasıftır. Fakat sadece bilgi kâfi Bilhassa içinde bulunduğumuz asır, [illegible]in sadece kuru bilgi ile ayakta [illegible]ine imkân bırakır mı?

«Herşey Türklük için» düsturu okul kitaplarımız için de esas olmalıdır. Kitaplarımızın bu şekilde hazırlanmış olmasında hiç mahzur yoktur, pek çok fayda vardır. [illegible]n bir ilk okul talebesine, yüz kuruşu [illegible] bir adamın yetmiş beş kuruş harcadığı zaman cebinde kaç parası kaldığı hesaplatırılsın? Neden beş Türk uçağının çarpıştığı yirmi beş düşman uçağından on sekizini düşürdüğü ve geriye kaç düşman uçağı kaldığı buldurulmasın? Okuma kitaplarında «Aydede!» manzumelerinin yerine Gökalp'in «Alageyik» masalı bulunursa zarar mıdır? Coğrafya kitaplarımız sadece Deliormanda yaşıyan Türklerin, yahut Türkistan cümhuriyetlerinin adından mı bahsetmelidir? Edebiyat kitaplarında Süleyman Nazif sadece osmanlıcanın nesir üstadı, Ziya Gökalp didaktik bir şair olarak mı gösterilmelidir?

Türk çocuklarına, sadece bilgi veren kitapların yetmiyeceğine inanmak lâzımdır. Bilgi, evet. Fakat yalnız «kuru bilgi» değil, millî ruh telkin edici bilgi.

D — Fakat kabul etmeli ki Türk gençliğinin yetişmesinde en mühim vazife öğretmenlere düşmektedir. Türklük binasının temeli, bu temelin sağlamlığı ve yarın bu temel üzerine çıkılacak katlar, en çok öğretmen ordusunun cevherine dayanmaktadır.

Vazifesinin, müfredat programındaki bahisleri talebesine öğretmek ve programı tamamlamak olduğunu sanan öğretmenin düşünce yanlışlığı pek açıktır. Öğretmen, dersinin bahislerini talebesine öğretmek ve hazmettirmekle mükelleftir. Fakat bütün vazifesi bundan ibaret değildir. Çünkü Türk öğretmeninin vazifesi, Türk çocuğunu «yetiştirmek» tir. «Yetiştirmek» ise yalnız bilgi vermekle olmaz.

Türk çocuklarının bilgi kadar, hattâ bilgiden daha çok «millî ruh» a ihtiyaçları vardır. Öğretmen, Türk çocuğuna bu ruhu verecek adamdır. Okul sıralarında yüzde yüz «millî ruh» almış olan bir Türk çocuğu, yüzde yüz bilgi almasa da yurdu için faydalı bir unsur olur. Fakat yüzde yüz bilgi almış bir genç, eğer «millî ruh» tan mahrumsa, o, cemiyetin değil, daha çok ve belki de tamamen kendisinin malıdır. Türk çocuğunun, milletin olması için, millî ruh ile yetiştirilmesi lâzımdır. Bunu yapacak ise öğretmen ordusudur.

Yalnız şu da muhakkaktır ki bu iş sadece temenni ile olmaz. «Öğretmenlik feragat mesleğidir!», «Öğretmen yurdun adsız işçisidir!» gibi sözler hakikattır, parlaktır, güzeldir, lâkin yine dâvayı halle kâfi gelmez. Talimatnamelerin sayfaları arasına sıkışıp kalmış bir madde de bu işi yapmıya kifayet etmez. Davânın daha pratik bir esasa dayanması lâzımdır.

Bugün şu kadar bin kişilik öğretmen ordumuz içinde, talebelerine dersleriyle birlikte millî ruh sunmak istiyenler de yok değildir. Fakat bu büyük iş üç beş kişinin gayretiyle olamaz. Düşman karşısında Türk ordusu nasıl onu yoketmek istiyen bir bütünse, «millî ruh» telkini savaşında da öğretmen ordusu ayni birlikte olmalıdır.

***

Hayat örnekleri kötü, menfi neşriyat fazla olabilir. Ailedeki millî terbiye noksan, okul kitapları kuru bulunabilir. Sinemalar ahlâkı bozar, hayat gençleri maddî yapabilir. Fakat tam cevherli bir öğretmen ordusu, bütün bunlara rağmen hedefe ulaşır ve Türk gençliğini büyük milletimizin istediği unsurlar haline sokabilir.

Nejdet Sançar

Kitap tenkitleri :

Tarih vesikası

Yazan :
Hüseyin Namık ORKUN

Bu devirde Cumhuriyet hükûmetini ilim bakımından tenkid etmeğe kimsenin hakkı yoktur. Çünkü Cumhuriyet hükûmeti ilim için bütün dünya devletlerinden daha çok para sarfetmektedir. Yalnız dil işlerimiz için senede yüz bin liradan fazla bir para sarfedildiğini kaydedersem devlet tarafından yapılan fedakârlık hakkında bir fikir edinilmiş olur. Bütün bu fedakârlıklara rağmen iyi neticeler alınmıyorsa kabahat ilim adamlarındadır. Bize gelince: Her şeyin iyisini, ciddisini ve ilmisini istediğimiz için elimizden geldiği kadar bu eserleri tenkid ediyoruz. İyi ve fena tarafını göstermeğe çalışıyoruz. Belki bu tenkidlerimize gücenen ve hiddetlenen olabilir, fakat biz memleket menfaatini her şeyin üstünde tuttuğumuz için bu şahıslara aldırış ettiğimiz yok...

Devletin yaptığı fedakârlıklarla neşredilen bir mecmua da Tarih vesikalarıdır. Bu mecmuanın ilk neşri esnasında son derece memnun olmuş, tarih tetkik etmeden vesikaların ortaya konması lâzım geldiğini artık sade biz değil başkalarının da takdir ettiğini anlamıştık.

Her şeyin bir metodu olduğu gibi eski bir eseri basmanın veya bir tarihî vesikayı neşretmenin de metodu vardır. Bu metodun dışına çıkılınca eserin ilmî kıymeti kalmaz. Ve hakikî ilim adamları bu taba ehemmiyet vermedikleri gibi ciddî eserlerde adı dahi zikredilmez. Âşık paşa zâde tarihini biz Türkiyede neşrettik. Halbuki bu tab ciddî ve ilmî bir tab değildi. Bunu hiç olmamış gibi telâkki eden bir yabancı âlim eseri tekrar neşretti. Bugün ilim âleminde eserin Türkiye tabı değil Avrupadaki tabı zikredilmektedir.

Vesika neşretmek için de bir takım hazırlıklar yapmak gerektir. Evvelâ eski harflerle yazılmış olan eserleri iyi bir surette okuyabilmek icab eder. İkincisi vesikaların transliterasyonu yapılırken ilmî metoda riayet etmek gerektir. Üçüncüsü o devrin dilini bilmek lâzımdır. Bu noktalara dikkat etmeyince bu sahada çalışmamak daha iyidir.

Bize bu mukaddemeyi yazdıran Tarih vesikalarının dördüncü sayısındaki Tahsin Öz imzalı Murad I ile Emir Süleymana aid iki vakfiye adlı makaledir. Bu serlevhadan da anlaşılır ki vakfiyenin çok büyük bir ehemmiyeti vardır.

Muharrir daha doğrusu nâşir vakfiyenin eb'adını vesairesini izah ettikten sonra aslını çok mükemmel bir surette neşretmektedir. Bu mükemmellik bir tab işi olduğundan bunda muharririn bir dahli yoktur. Muhar-

rirlin dahli olduğu nokta bu metni lâtin harflerine çevirdiği cihettir. Bu cihette de şu noktalar dikkatimizi çekiyor: 1 — Vakfiyenin satırları transliterasyonda gösterilmeli idi. 2 — Artık bu gibi mühim eserleri lâtin harflerine geçirirken ayrı bir alfabeye ihtiyaç vardır. Bu alfabe öyle bir şeklilde tanzim edilmelidir ki aslındaki imlânın da nasıl olduğu tebarüz etmiş olsun. 3 — Muharrir eserdeki kelimeleri iyi okuyamamıştır: Osmanlı lîteratüründe çok geçen ve pek malûm olan **biti** sözünü muharrir **beti** diye okumuştur. Yunus Emrenin şiirlerinde dahi geçen bu sözü herkes **biti** diye bilir. Netekim çok vazih ve pek kolay okunan asıl metinde de kelime esre ile harekelenmiş olup bunu **beti** diye okumak hatadır.

Muharrir bugünkü imlâ ve okuyuş tarzımıza göre eserin aslını tahrif ederek lâtin harflerine çevirmiştir: Harekelenmesinden dahi çok açık okunan **üzre** kelimesi üzere diye yazılmıştır. Pâre sözü de para şeklinde yazılmıştır. Bu nevi okunuşların hatalarını aşağıda gösteriyorum: **Canımçün** değil **canumçündür**. **Âhiretimçün** değil **âhiretümçündür**. **Kıldım** değil **kıldumdur**. **Ve andan** değil **ve ondandır**. **Alvirdüm** değil **aluvirdümdür**. **Ahilerimden** değil **ahilerümden** olacak. **Kuşadup** değil **kuşadubdur**. **Migal** karaya değil. Migal karada olacaktır. **İdüp** değil **idüb** yazılmalıdır. Bu hata başka bir yerde daha tekrarlanmıştır. **Verüp** değil **verübdür**. **Alup** değil **alubdur**. Bugünkü imlâ ile eski bir metin yazılamaz. Mademki vakfiyenin asıl metni yazılıyor aslında ne ise öyle yazılmak gerektir. **Etmesün** değil **itmesündür**. **Yukarıda** pârenin para yazıldığını kaydetmiştik. Diğer bir yerde de **pare** diye yazılmıştır. **Türlü** değil **dürlüdür**. **Ahilerimi** değil **ahilerümidir**. **Kadilere** değil **kadılara** okumak gerektir. **Divaniden** değil **divaniyyeden** diye okumalıdır. Netekim bundan sonraki kelime de **ürfiden** değil **örfiyyeden** okunmalıdır.

Bu nevi hatalar dokuz satırdan ibaret olan diğer vakfiyede de tekrarlanmıştır. **Benüm** diye yazılması icab eden kelime **benim** yazılmış, **idüb** diye kaydedilmesi lâzımken **idüp** yazılmıştır.

İkinci yazı Osmanlı İmparatorluğunda tuğ ve sancak adını taşımakta olup bu mevzuu incelemekten ziyade bu hususiaki merasime aid vesikalar neşredilmiştir. Evvelki makalede kelimelerin izahı ne kadar noksan bırakılmış ise bunda da o kadar ifrata gidilmiştir. Muharriri daha doğrusu vesikaların nâşiri defterdar sözünü dahi izah etmektedir. Ve maatteessüf birinci elden mühim eserleri değil de Ahmed Rasimin Osmanlı tarihi menba diye gösterilmiştir. Nâşir bu hususda Ahmed Rasimin eserini birkaç yerde göstermiştir. Halbuki bu izahatı daha başka eserlerde bulabilirdi. Meselâ Mahmud Şevket paşanın eserinde dahi izahat vardır. Mekteb kitapları, çocuklar için yazılmış eserler veya popüler kitablar menba diye gösterilmez. Daha sonra bu gibi ciddî ve ilmî olan eserlerde herkesin bildiği malûmat tekrarlanmaz. Binaenaleyh Bab âliye evvelce Paşa kapusu, Bab âsafî denildiği bu vesikaları okuyanlarca malûmdur.

Mahmud II devrinde Halep isyanı başlığını taşıyan yazı da bu isyana aid vesikaları ihtiva ediyor.

Gerek bu makalede ve gerek diğer makalelerde neşredilen vesikaların asılları neşredilmediği için bunları ciddî bir surette kontrol etmeğe imkân yoktur. Bu gibi vesikaların asıllarının da neşredilmesi gerekir.

Mecmuanın sonunda Şehdî Osman efendinin sefaretnâmesi evvelki nüshalardan devam ederek konmuştur. Bu mühim vesikanın mecmuaya ayrıca ilâve şeklinde konması bizce daha iyidir. Bu suretle eserin tamamını oradan çıkarıp bir *kitab haline* getirmek imkânı hasıl olur kanaatindeyiz.

Hüseyin Namık ORKUN

KIZILALMANIN TÜRESİNİ YAŞATAN

Şamkalların soyu

Yazan: M. Fahrettin Çelik

Şimdi de, geçenki yazımızda gördüğümüz gibi, bütün Dağıstana hâkim olup Komuk bölgesinde saklanan atalardan kalma Kutlu (Kızılalma) yı bir ulu dernekte herhangi bir kimsenin sırtına vurduktan sonra eskiden kalma bir türeye göre meşru han sayılan (Şamkal) ların soyunun nereden geldiğini ve Araplar [Abbaslı veya Ümmiyeliler] le, ne de Farslar [Sasanlı veya Nevşirvan) la soy bakımından hiç bir ilgileri olmadıklarını, bunların Oğuzlardan olup eski Sabır ve Kazar'lardan bu türeyi aldıklarını veya onlardan sonra bu türeyi yaşattıklarını görelim.

Şamkalların hâkim bulunduğu Dağıstanın öz ve tabiî sınırı şöyledir: Doğuda Kazar denizi; kuzeyde Kuma (Koma) çayı ile Kıpçak ovasından ayrılır; batıda Alburz dağı ve Yukarı Koban ile Çerkesistandan ayrılır [ki, buraları iyiden iyiye gezen Evliya Çelebi (C. VII, S. 773 - 775) Koban ile Terek ırmağına sağdan karışan Surga çayı arasındaki batı Dağıstandan ibaret olan (Baksan çayı, Örösbi, Kuzey Oset ve Kabartay ile Beşdağ -ki İbni Batuta burasını Beştav şehri diye anlatır, bugün Rusca bu anlama Piyatigorsk deniliyor- bölgesine Tavustan denildiğini ve buranın doğusunun da Dağıstan diye anıldığını yazar ki, bu iki Dağıstandan da doğudaki Azerbaycan, batıdaki Çagatay lehçelerimize göre anılmış demektir]; güneyde Alburzdan Samur çayınadek uzayan Kafkaslar ve Samur çayı ile Gürcüstan ve Şirvan Azarbaycanından ayrılır. Bu bölgenin başşehri, Kazarlar çağında Tarku (Semender), İslâmlıktan sonra da yine bu Tarku ile Komuk ve daha sonraları da yine Tarku ile Andıray şehirleridir. Ova ve dağlık bölgeleriyle burası «Yedi sancak - tümen» e yani Şamkala tâbi yedi hanlığa ayrılarak idare edilmiştir [Murad III çağında altı sancaktı].

Şimdiyedek hic bir tarihcimiz, Türklüğün en eski ve köklü izini, yaşayışını, varlığını saklıyan bu Dağıstanın tarihile önemli olarak uğraşmadığından, bu Şamkalların soyu ve yeri üzerine eskiden yazılanları kısaca bir arada gördükten sonra biz de eldeki bilgiye göre vardığımız sonucu ve hükmümüzü söyliyelim.

1 — Yazılışı eski olup hangi yılda ve — Dağıstanlı olduğu halde — kimin yazdığı bilinmiyen ve Dağıstanın İslâmlığın çıkışındanberi geçirdiği olguları, Kazar - İslâm savaşlarını anlatan (Derbendname)de [Türkçeye çevrilmiş ve taş basması olan nüshasını gördük] Şamkallar için şunların yazıldığını görüyoruz: H. 115 yılı olguları anlatılırken, İslâm emiri Ebu Müslim bin Abdülmelikin Dağıstanda (Demirkapı - Derbend) şehri işlerini düzenlerken, çetin çarpışmalardan sonra kendiliğinden İslâmlığı kabul eden Komuk şehrinde bir cami yaptırıp, yanında - orduda bulunan peygamberin amcası Abbasın çocuklarından Şehbal Abdullah (bin Kasım bin Abdullah bin Abbas) ı bütün Dağıstandaki beylere hâkim ve başbuğ eyledi. Ebu Müslim «Dağıstan halkı, Gürcistandan deşti Kıpçağadek, Şehbal hâkim Komukun fermanına itaat edip tâbi olsunlar. İmdi Şamkhal hâkimi Tarkhu, Şehbalin silsilesindendir.» ve «Bu serhadlere encam verenden sonra» Ebu Müslimin «Kamu Dağıstan hâkimlerinin ve kadılarının ihtiyarını Şehbala müsellem eyleyip kadağ [yasak - emir] buyurdu ki hergâh bundan sonra taifei Khazarî Derbendin muhasarasına gele, bu mezkûr olan hâkimler ve kadılar Khazarî tayfasının mukabiline durup defeylesinler.»

2 — 1903 de Bakû'da basılan Dağıstanlı Mirsa Hasanın (Âsârı Dağıstan) adlı Dağıstan tarihi üzerine olan değerli risalesinde, İbni Kesîr'in (Târihülbidâye velnihâye) adlı kitabından göçürdüğü bilgiye göre halife Hişâm'ın kardeşi (Müslime bin Abdülmelik) Dağıstanı H. 115 yılında acmıştır ve buna yerlilerce (Ebu Müslim) lâkabı verilmiştir (s. 33). Ebu Müslimin yanında bu seferde hazır bulunup Dağıstana hâkim bırakılan «Hazreti Abbas evlâdından ibni Abdullah» için «ve onun mezkûr ismi [Şehbal] hususunda müverrihler ihtilâf edip bazısı yazuptur ki, ol hâkimin ismi (Şambâl)

(Lûtfen sahifeyi çeviriniz)

MİLLÎ KÜTÜPHANE ANKARA

idi, tahrif ile (Şamkhal) olup; ve bazısı yazuptur ki onun asıl adı (Şâhil'âl) idi, tahrifi (Şamkhal) olmuştur ve bazısı yazuptur ki o şahıs aslı (Şam) nâsından (Khal) kariyesinde sâkin olduğundan hemin iki isim terkip olunup ona (Şamkhal) ıtlak olundu; ondan sonra onun neslinden ol mansıpta her kim Dağıstan valisi olup ise ona hem deyilmek de'bolup ismi mansıbına ıtlak pezir olmuştur.» deniliyor. Bu risalede, o çağın göreneğince (Osmi, Mesim) gibi Dağıstan bey unvanlarının da çıkışı «Hazreti Hamza» ve başka Arap ulularına yaslandırılması anlatması vardır.

3 — Her duyup işittiğini kitabına yazan ve Dağıstanda Şamkhala günlerce konuk olan Evliya Çelebi Dağıstanı anlatırken, Şamkallar için şunları yazar (C. VII, s. 791-793): «Bu diyarın padişahının ismi Mahmuttur; elkab ve künyeleri (Şamkal) dır (1) ve (Şemkhal) ve (Şamkhal) dahi derler. Bunların dahi [Çerkesler gibi!] asıl nesilleri kavmı Arabdır kim Samilerdir, anınçün (Şamkhal) derler.» Başka başka ülkelerde «Her padişahın birer gûna elkabları var, amma bu Dağıstan padişahlarına (Şamkhal) derler. Zira asıl ve furuları Şamilerdir ve Âli Emeviyyun neslindendir. Bunlar Emevilerden Mirvanı Hammarın derdinden Mirvand rûyi gerdan olup cümle kavm ve kabîlesile Şamdan Kayser zemin üzre sefere gelmek bahanesile Mirvanı Hammardan firar edip dosdoğru vilâyeti Horasanda (Ebülmüslim Mervi) hazretlerine varup dahil düşüp» «..Aharkâr Ebülmüslim Horasandan Âli Emeviyyun üzre huruc edüp Âli Yezîdi bi Mezidden imam Hasaneyn kanin ve şehidan deşti kerbelâların hunun taleb etmeğe azimet ettikte bu kavmi Dağıstandan nice yüz bin adamlar refik alup (Şamhal) diyar Belkhde kalup sâkin oldu». «..Badehu Ebülmüslim-i Teberdar mansur ve muzaffer Horasana geldikte, Şamhalı huzuruna çağırıp, işte senin adevî canın olup seni vatanından cüda eden Mervani ve nice yüz bin yezidi leşkerin kırdım. Şimdengiru Şama gidüp yine ecdadın Âli Emeviyye tahtını sana verdim; var bakıyyei ömrün yine Şamda geçir dedi. Şamkhal eydür «Bu sinnü sâldan sonra bana tac ve taht lâzım değildir; bu vilâyetlerin âb ve havasından hazzettim, hemen bana bir yurd Dağıstan olsun ver» deyu rica ettikten Ebülmüslim, Şamhalın ricasını kabul edüp bu hâki r[ûlyi Şamhala verüp bahşederler. Ebülmüslim ve Şamhal merhum oldukta Şamhalın bazı evlâtları mürted oldular [yani Kazarlar buradan İslâm ordusunu kovunca yine eski dinlerine döndüler]. Badehu sene 119 tarihinde Hişam bin Abdülmelik bunları İslâm ile müşerref edüp,... olzamandanberu bir alay kavmi Dağıstan ve mümin ve müvahhiddirler. Bunlara müverrihanı Acem (Komuk) taifesi derler.» (s. 794) te Şamkalların Tarkudan sonra ikinci başşehri olan Andıray [ki Kazarların yazlık başşehirlerinden olup eski adı Balancar idi] ın anlatmasını bitirirken «Elhasıl iptidai ıtulâlarından bu âne gelince kırk yedi aded Şamhal hanlar cümle Şehri Andıray'da ve Şehri Tarkhuda [eskiden Kazar hakanlarının yazlık başşehri Semender] ve Şehri Funda [doğrusu Komuk şehri ise de müstensih yanılmasile basma seyahatnâmededе böyle yazılmıştır] ve gayri şehirlerde medfunlardır.»

Haftalarca Şamkalın konuğu olup ağırlanan Evliya Çelebinin Şamkallarını soyu ve başşehirleri için bundan sonraki sahifelerde yazdıkları daha önemli ve gerçeği göstermektedir. Bütün Dağıstanlılar gibi bunların da kımız içip, at eti yediklerini [ki bugün de Dağıstanda at eti en aziz yemeklerden sayılır ve ağır konuklara birer tay keserler] söyledikten sonra buradaki Karabudak şehrini anlatırken (s.798) de «Evvel ve âhir sene 125 tarihindenberu Ebülmüslim Mervî Hazretleri [halbuki Eba Müslim diye anılan bu Horasanlı hilâfeti Abbaslılara vermişse de Dağıstana hiç uğramamış ve Şamkallarla bir ilgisi olmamıştır] bu kavm Dağıstanı Belkh ve Buharâ ve Horasandan göçürüp iptida bu ülkeyi anlara ihsan etmiştir kim (2) bilâdı azîmdir.» Her halde (Kızılalma) nın bulunuşundan kutlu sayılan ve Şamkalların başşehri olup yedi bin ev ve yedi de han sarayı bulunan Tarkuyu anlatırken, Timur Hakanın burasını neden yıktırmadığını şöyle yazar (s. 783 ve 787): «Dağıstan yedi hanlık yerdir»; «Amma mezkûr yedi hanlık yerin sahipleri cümle Tarkhu şehrine gelip Cayaz [veya Cabaz] Hanımızın deşti şeriflerin bus edüp» kendi adlarile anılan saraylarda oturduklarını anlatıyor ve «Kadimüleyyamdanberu (3) tahtgâhı şahinşahı Dağıstan olup mümin ve müvahhid kimselere mesken ve meiva olmağın, Hani İran ve Turan olan Bay Timur Han [Altun Ordu Hanı Taktamuş üzerine savaşa giderken] bu Tarkhu şehrin harab etmeyüb ubur edüb...» ve Özdemir oğlu Osman paşa çağındanberi (1578 - 1580) Şamkallar gâh Andırayda gâh Tarkhu şehrinde otururlar diyor. (C. X, s.80) de de «Âli Şamhalyan» ı anlatırken «Bunlar dahi Anuşirvan neslindendir; gayet mutaassıb sünni kimesnelerdir. Padişahlarına hâlâ (Şamkal derler. Anlar (Şamkal) derler bir alay Oğuz taifesidir. Hâlâ seksen bin askere mâliktirler».

Evliya Çelebinin yerlilerden duyduğuna göre yazdığı bu sonki «Oğuz taifesidir» sözü çok doğrudur, bu inan ve anlatmayı, Mahandan [Maveraünnehirden] gelme olan Ahlat Oğuzlarını anlatırken de yazar. (C. IV, s.140] da Ahlattaki tahnid edilmiş bulunan Oğuz Hanları ölülerini anlatırken de (4) Dağıstanda bir beylik unvanlı «Mesim Han» (Arapcaya göre Mâsum) ve Dağıstanda bir hanlık elinin adını taşıyan «Emir Kaytak» a Şirvanşahların adı olan «Emir Sarban» [Sabıran] ve Gencede bir hanlık ocağının adını taşıyan «Emir Ziyat» ile Gence ile Gökçegöl arasındaki bir bölgeye adını vermiş olan ve Dede Korkud kitabında da (Şır Şemşedin) adı geçen «Şemşedin» in Ahlatta yattığını ve Dağıstanlıların da Mahanlı olan bu Ahlat Oğuzlarile birlikte H. 123 yılında Müslüman olduklarını yani bu Oğuzlarla Dağıstanlıların bir soydan gelmiş bulunduğunu, tabiî duyduğu anlatmalara göre yazar.

(Âsârı Dağıstan) da [s. 84 - 85] Şamkalların Komuk şehrinden ayrılarak Tarku ve başka yerleri ne zaman ve nasıl başşehir ettikleri, Evliya Çelebinin anlattığı gibi yazılıdır. Şamkallarını Komukda dölü çoğalarak H. 1000 yılından sonra kışın ova köylerinden (Boynak) a ve başka yerlere gidip, yazın yine (Gazıkomuk) a döndüğünü ve bu yaylâğa gitme sıralarında Şamkalın itaatinden Gazıkomuklular çıkınca, Şamkalların artık gâh Boynak'da, gâh Tarkuda ve gâh öteki ova köylerinde [Andıray] yerleşiyorlar; bu sırada Gazıkomuklular Şamkal sovundan başka bir beği (Halk-lafçı yani halkın başcısı) adile kendilerine han eyliyorlar. (s. 11, 13 - 14) de Şamkalların başşehirleri olan Tarku ve Komuk için şunlar yazılıdır: Ahalisinin çoğu «Çagatay Türkü lisanı» ile konuşan —Temürkhan şura sancağında «Dağıstan Şamhallarının evkatı âhirede [yani H. X uncu yüzyıldanberi] darülemaretleri olan Tarkhu kariyesi (5); hemin Tarhu, İslâmdan ireli, Khazarların tarafından ziyade müstahkem olan meskenleri olmuştur. Ve Tevarihi Atikada ona [doğrusu bugünkü Andıray'a] (Balancar) ıtlak olunup bazı Türk tarihlerinde (Semender) deyluptür.»

Komuk sancağı anlatılırken de «Sabıka ibtidayi dini İslâmda Dağıstanda ikamet olunmuş Şamkhal ile maruf hâkimlerinin Darülemareti olan (Gomuk) şehri; ve hemın

(Sonu 15 inci sahifede)

---

(1), (2) Halbuki bu büyük gezginimiz, Şamkal ile görüşmeden önce Şirvandan (güneyden) uğrayıp geçtiği Dağıstan bölgelerini (Derbendî) II nci cildinde yazarken (Şamkal) ı —tabiî kendi karinesine göre— Şah-Mikhal, Şâhi - Mikhal olarak yazmışken, Şamkalla görüştükten sonra bu adı doğru yazmıştır.

(3) Yani Sabırlar ve Kazarlar çağındanberi.

(4) Oğuzların Mahandan göçerek Ahlat bölgesinde Osmanlılardan çok önceleri yerleşmiş oldukları anlatması eskiden ve Oğuznameye göre yazılan türkü kitaplarında yazılıdır. Bu kitapların bunun üzerine olan yazışları toplu olarak şu eserde gösterilmiştir: Necib Âsım ve Mahmet Arif, Osmanlı Tarihi c. I (s. 548 - 555). Burada Mahanın Horasan bölgesinde Merv yanında olduğu yazılıdır.

(5) Mirza Hasanın bu eski şehirlere (kariye - köy) demesi, Şeyh Şamilden sonra buraların yıkılıp şenliksiz ve küçük kalmasındandır.

106

Tefrika No. 1

Yazan : **Yusuf Ziya ORTAÇ**

10 Haziran, 1913

Ortalık ağarıyor. Gaz lâmbasının kızıl ışığile aydınlanmış pencerede dolaşan gölgelerden bir şeyler sezmeğe çalışarak koşuyorum. Avuçlarımda ilâç şişeleri..

Bu yarım saat içinde evde neler geçti?.. Yarı çocuk kalbimde, korku, kapıya yaklaştıkça büyüyor.

Bahçeye, kafeslerde elenen solgun bir ışık vurmuş. İncir ağacının altında her zamanki isimsiz korkuyla ürperdim. Sokak kapısı aralık. İdare lâmbası, hâlâ taşlıkta yanıyor.

Bu merdivenleri, yapıldığı günden beri bu kadar telâşla çıkmamışımdır.

Son basamağı aştığım zaman, babamın kapısı hızla yüzüme kapandı. İçeride, anahtarın acı bir gıcırtıyla döndüğünü duydum.

Oracıkta, kelimesiz bir anlaşmayla, ana oğul, birbirimizin kolları arasına yığıldık.

Bir lâhzada on dokuz yaşından dokuz yaşına inivermiştim.

Böyle, çöktüğüm yerde, tahtaları tırmalıyarak, ne kadar ağladım? Bilmiyorum. Sonunda, kapının kilidi göz yaşlarıma dayanamadı. Açtılar :

Babam, karyolasında arkası üstü, upuzun yatıyordu. Gözleri yarı aralık, kirpiklerinin arasından bana her zamanki yumuşak, tatlı, sonsuz şefkatile bakıyor.. Burun delikleri ıslanmış.. Dudaklarında, bir tebessüm kadar hafif, ince bir köpük.. Boyu, biraz daha uzamış.. Elleri, ayakları, sapsarı..

Karyolanın üstüne yıkılıyorum.

Odadan çıkarıyorlar.

11 Haziran, 1913

Bahçede büyük bir kazan kaynıyor.. Teneşir, yepyeni, çırçıplak tahtasile ölüm kadar soğuk.. İmam, siyah sakal çemberinden taştan pembe yanaklarile hamarat bir ev kadınından farksız.. Cübbesini çıkarmış, kollarını sıvamış, önünde, şalvarının uçkurluğuna gerilmiş yazma mendil, ayağında nalınlar, taşlıkta neş'eli neş'eli dolaşıyor.

Yukarıda babam, her başsağlığına gelenle yeniden ölüp dirilmekte: Kalb krizi yeniden başlıyor, doktor yeniden geliyor, ben eczaneye yeniden koşuyorum ve oda kapısı yüzüme yeniden kapanıyor!

Sonra, evin içinde savrulan bir ahret kokusu: Buhurdanlardan tüten ödağaçları, sarık, bekçi, Arapça!

Çamaşırcı Fatma kadın, annemin duymıyan kulaklarına yalvarıyor :

— Sakın rahmetlinin elbiselerini başkasına verme hanımcığım.. Tam bizimkinin vücudüne göredir!

Dayım, çenesinde, buruşuk bir çocuk ağlamasile beni avutmağa çalışıyor. Dakikada bir annemi görmeğe koşuyorum. Birbirimize sarılıp ağlaşıyoruz.

Derken, aşağıda ayak sesleri, uğultular çoğaldı.. Bizi çağırıyorlar. İniyoruz.

Kalabalık arasından gözüme ilk çarpan babamın fesi oldu: Tabutun başına giydirilmiş fesi!

Kollarıma girdiler.. Babam, kırk dokuz yıllık evinin kapısından son defa çıkıyor.. Ev, pençerelerinin çığlık dolu ağızlarile arkasından feryat feryada!

***

Yeşil bir tepeden denize bakan mezarlık, bir dilenci kalabalığile bizi karşıladı. Dedemin kabri yanında bir çukur kazılmış. Mezarlık toprağı, yaz günlerinde bile nemli oluyor. İkiye bölünmüş bir solucan, kopmuş çimenler arasında kıvır kıvır..

Yosunlu kavuğile yere yaslanmış bir taş üstüne çöküyorum. Kulaklarımda anlaşılmaz bir uğultu: Kazma sesleri, testere hırıltıları, uzun bir dua, âminler...

Kirpiklerimin ucunda titreşen yaşlarla bakıyorum: İki rençber, yüzleri, tarlada işleyen iki insan kadar rahat, küreklerin tersile, babamın üstüne yığılan toprağı düzlüyorlar.. Dualar, âminler susuyor.. Kalkıyoruz.. Gözüm nereye takılsa bir Huvelbaki!

Selviler arasından, babamla başbaşa kalan imamın sarığını görüyorum. Uhrevî bir sesle babama son defa sesleniyor :

— Yaaa Ahmed ibni Zehraaa!..

***

İnsan, ölümün acısını, en çok günün iki uzak saatinde hissetmektedir : Uyurken ve uyanırken.

Gece, uyku, babamın gözbebeklerime uzanmış sapsarı hayali üzerine indi... Sabahleyin, fena bir rüyadan silkinmek isteyerek uyandım: Annemin kıpkırmızı gözleri, bana rüya görmediğimi söylediler!

12 Haziran, 1913

Bugün edebiyat imtihanına girdim. Ben, ilk sınıftanberi, dört yıldır bu dersin birincisiyim. Hocam, benimle öğünür âdeta.. Mektebimizin şapirografla basılan haftalık (Fidan) ında, en güzel meyva benim imzamdır!

Hele Kehkeşan mecmuasının şiir müsabakasında birinciliği kazandıktan sonra, artık mektep idaresinin bile hususî gözlerle baktığı bir şöhret oldum.

Muallimimizin verdiği mevzuları manzum yazardım bazı.. O zaman, Süleyman Hikmet bey, çantasından, esmer, etsiz parmaklarının sinirli araştırmalarile vazifemi çıkarır, sesi baygınlıklar geçirerek bütün sınıfa okurdu:

Akşam, menekşe gölgeler altında bahçeler..

Sonra, her mısrada bir san'at oyunu bulur ve benim asla düşünmediğim manalarla, şiirimi, kendinden geçerek överdi.

İmtihan odasına girdiğim zaman, yeşil çuha örtülü masa başında, hocamdan başka, meçhul bir edebiyat muallimiyle meşhur bir edebiyat adamı, yanyana oturuyordular..

Süleyman Hikmet bey, mümeyyizlere dönerek, romantik bir gurur ile elini şöyle uzattı:

— Takdim ederim efendim: Nihat Ahmet.. Büyük bir istidatsızlık!

Meçhul yüzün kaşları çatıldı, meşhur yüzün bıyıkları gülümsedi.. İlk suali birbirlerine ikram ettiler:

— Buyurunuz üstadım..

— Rica ederim.. Emrediniz..

Yabancı muallim, kara tahtayı gösterdi :

— Yazınız Nihat efendi :

Tâbut!.. O rehnümâyi makber!

Tâbut!.. O heykeli mükedder!

Tâbut!.. O hatib summü ebkem!

Tâbut!.. O bürûdeti mücessem!

Vezni.. Mânası.. Ve sanatları!

Tahta başında, elimde tebeşir, sallanıyorum.. Babamın fesi, omuzlarda şallara bürünmüş bir tabutun başında, ine çıka gidiyor.. Kulaklarımda, pencerelerden kopan çığlıklar.. Testere hırıltıları.. Kazma, kürek sesleri.. Dualar, âminler.. Yaaa Ahmed ibni Zehraaa!..

Hocamın titiz sesiyle silkiniyorum:

— Ne oluyorsun yüz yirmi bir?..

Şakaklarım zonkluyor.. Parmaklarımın ucunda bir karıncalanma.. Boğazım kupkuru.. Nefes alamıyorum..

Hocamın sesi bana doğru yaklaşıyor :

— Nihat.. Oğlum.. Nen var?.

Ağzımı, boğula boğula, birkaç kere açıp kapıyorum :

— Ba...babam...

Büyük bir şefkatle kucaklanmış, hıçkırıklar içinde, imtihan odasından çıkıyorum.

21 Haziran, 1913

Sokak kapısını çalarken, minarede akşam ezanı okunuyordu.

Merdiven başında, annem, babamın gözlerile yüzüme baktı :

— Nerdeydin bu saate kadar?

Eveeet.. Güneş batıncaya kadar ben neredeydim?.. Bu saat, kendimi bildim bileli sofraya oturma saatimizdir. Hiçbir akşam hatırlamıyorum ki, yemeğimizi batının kızıllıkları karşısında yemiş olmıyalım. Bütün ev halkı, üstü muşamba örtülü yuvarlak masa başında toplanırdık ve herkes, ortadaki sahana, muhakkak babamdan sonra el uzatırdı.

Şimdi, yemek saatinde, evimizin yirmi yıllık alışkanlığına meydan okuyan bir pervasızlıkla, ben kapı çalıyordum.

Bu hürriyeti kim vermişti bana?

İçimde büyük bir korku ile sofradaki sandalyeme iliştim. Yemekte hiç bir şey konuşmadık. Ertesi gün, tarih imtihanı vardı. Lâmbayı masamın üstüne koydum, kitabımı açtım ve suçlu başımı âdeta yaprakların arasına gömdüm.

Sabahleyin, annem benden önce kalkmıştı. Bu, doğduğum gündenberi böyledir. Aşağı indim, çaydanlık, bakır mangalın kenarında, küle gömülmüş, demleniyor. Küçük kahvaltı tabaklarında peynir, zeytin, reçel.. Odayı, tatlı, sıcak bir kızarmış ekmek kokusu bürümüş.. Yan gözle bakıyorum: Hâlâ, secdeden aydınlanmış alnında babamın hiddetli kaşları var!

Çıkarken elini öpüyorum. Tok bir sesle:

— Allah zihin açıklığı versin, diyor.

Akşam, kapıyı çalarken, müezzin yine minaredeydi: İkindiyi okumak için!

30 Haziran, 1913

Annemin, yirmi gündür ağlayan yüzü, bu akşam ilk defa güldü : İdadiyi bitirdim.

Bu sevincin manasını, babamdan bağlanacak maaşı söylersem daha iyi anlarsınız: Yüz altmış kuruş!

Annemin, azı çok yapmasını bilen bereketli bir eli vardır. Öyleyken, mümeyyiz Halil beyin getirdiği bu haber karşısında sarsıldığını gördüm.

Yüz altmış kuruş!.

Annem, yapılacak şeylerin birincisini hemen yaptı: Yeni evimizden çıkıp eski evimize taşındık. Yeni ev, Debreli Rüstem efendiye kiraya verildi: Ayda sekiz mecidiyeye...

Debreli Rüstem efendi, dini bütün bir Müslüman. Daima hiddetle kızarmış kuru yüzünde, ince, sinirli bir burun. Dudak üstleri kırpık, beyaz bıyıklar ve hiç kimsenin yüzüne bakmıyan, rengini göremediğim gözler.. Çocukları, merdivenden biraz hızlı inseler, karısı sokak kapısını biraz sert kapasa, tabanca gibi patladığını duyarım:

— Bre imansızlar.. Yetim malı bu be, yetim!..

Onun bu kabadayı şefkatinden, âdeta mahzunlaşır, kendimi yer yüzünde kimsesiz kalmış bir çocuk sanarak ağlamaklı olurdum.

2 Temmuz, 1913

Dün sabah, kapımızı yabancı bir el çaldı. Yabancı diyorum, çünkü kapımızı çalan dört beş elin tokmak vuruşunu, hiç yanılmadan tanırız. Annemle, âdeta yüreğimiz çarparak cumbaya koştuk: Keresteci Hayim efendi..

Ne istiyordu bizden?

Ben, yüzümü kafese yapıştırdım, annem aşağı indi.

Konuşulanları işitiyorum : Hayim efendi, akmıyan göz yaşlarile babam için ağlıyor.. Her cümlenin ilk kelimesi uzun bir ah:

— Ah o ne iyi kalbli adamdı.. Ah o ne bulunmaz insandı.. Ah o ne merhametli Müslümandı!

Babamın Müslümanlığını bile meziyetlerinden biri sayan Yahudi, nihayet asıl mevzuuna geldi: Dört yıl evvel biten yeni evden, on sekiz lira kereste hesabı varmış.. Merhumu borçlu yatırmak istemezmişiz elbet!

Evin mimarı Hristo kalfa, haçına putuna yemin etti: Yalan diye!

Usta başı Salih ağa, iri yumruğunu göğsüne vurarak: Kur'ana el basarım, uyduruyor çıfıt! diye tepindi.

Fakat annem, üç gün sonra, sevinç baygınlıkları geçiren Yahudinin avucuna on altın sayıp yalvardı :

— Hakkını helâl et Hayim efendi...

Yahudi, göğüs dolusu bir sesle ellerini göğe açtı:

— Helâl olsun!.. Nur içinde yatsın!.

6 Temmuz, 1913

İçim sıkılıyor..

On dokuz yaşının hudutsuz arzuları içinde, dört duvar arasına kapanmayı kolay sanmayınız.

Bir tek eğlencem var: Köşe penceresinden bostanları seyretmek.

Gözleri bağlı bir dolap beygiri, sabah, akşam, kendi ayaklarile çizilmiş bir dairenin bitmez tükenmez devrini yapmaktadır. Bir lâhza duracak olsa, bahçıvanın kırbaç sesi, marul tarlalarının arasından şaklıyor:

— Dehheeeey!.

Bu dolap beygirile aramda ne fark var?.. O, bir kuyuya bağlı, ben bir pencereye.. Fakat, onun kapalı gözlerle hayalin mesafelerini aştığı yerde, ben, açık gözlerle ancak birkaç yeşillik kümesi ve birkaç gübre yığını seyredebiliyorum. Bahçıvanlarımıza gelince: Şüphesiz benimki onunkindan daha şefkatlidir, onunki de benimkinden daha insaflı.

İşte bu sabah ta kulağımda ayni dolap gıcırtısı, ayni serin çağıltı ve içimde, göğsümün kafesini çıtırdatan mahbus bir nefesin gerinmelerile odamda dolaşırken, gözlerim şaşkın bir sevinçle büyüyerek irkildim: Gülter yengemle kızı Şehnaz geliyordular.

Bu, evimize gelen ilk neş'eydi!

— Devamı var —

108

Seçme, güzel şiirler

Ben Neyim?

Bende benim olanın, beni saran sisleri.
Benden uzaktakiler ruhumun akisleri.

Dağılmışım, çökmüşüm, yolumun sonu meçhul?
Ve beni sürükleyen başkasının hisleri.

Herşey benim yanımda, ben herşeyden uzağım.
Ben kendime kendimden kurulmuş bir tuzağım.

Belirsiz arzuların peşinde koşuyorum
Ve hiçliğin hayalden yüzünü okşuyorum.

Var, emreden bir ses ki; benliğimin sahibi.
İçimden bu ses diyor: öyleki Allah gibi.

Durgunluktan uyuşan gözlerini ova la!..
Karanlıkları dağıt, güneşleri kovala!

Mehmet Âli SÖZTUTAR

Zaferle öleceksin

- Şehit Oğullarına -

Sen bir şehit oğlusun, Tanrının güzel kulu;
Gene sen kıracaksın yurda uzanan kolu!..
Anan cenk ninnisiyle kundağına eğildi,
Beşiğinin başında baban silâhı sildi.

Zafer naralariyle şaha kalkarken doğdun,
O leş kargalarını kendi kaniyle boğdun.
Ardından yalnız seni ak saçlı tarih çeksin,
Madem zaferle doğdun zaferle öleceksin!..

Hüseyin AKALIN

Şamkalların soyu

(12 nci sayfadan devam)

şehre Tevarihi Arabiyenin bazısında (Lan) ile tesmiye olunuptur, nice ki cem'i Dağıstana (Lan) denilmesi fukuh mestur olmuş idi (6). Bazı Türk tevarihinde ona (Komuk) ve bazılarında (Koymuk) tesmiye olunuptur.» deniliyor.

Müneccimbaşı, (Bâbülebvâb ve Aran ve Şirvan Tarihi) adlı bugün elimize geçmemiş olan bir eserden de istifade ederek yazdığı kitabında Sahâyifülâhbâr c.I, s.393-394) «Et-raktan Kıpçak taifesi» ni anlatırken bu Dağıstan Komukları için çok önemli bir yazışı vardır: «Ve Kıpçak taifesi kaçup gelürken (Cebeli Kabak) [yani Kafdağı = Kafkas]-da vaki (Bâbülebvâb) nam mahalle uğradılar ki bu zamanda ana (Temürkapu) derler; ol mahalli muhafaza için (Kanklı) kabîlesinden bir miktar adam iskân eylediler; anların nesli ol mahalde çoğalup, ol dağ, onlara mensup oldu. Sonra tahrif edüp (Kanık) demeğe başladılar (7), sonra dahi fahiş tahrif olunup (Komuk) dediler. Badehu Ekâsireden (Nuşirevan) binefsihi mahalli mezbure sedd ve kapu bina etmek için geldikte [milâdi 545] anlar üzerlerine kendu eşraflarından bir adamı baş ve buğ üzre tayin ve anı (Serîr) üzere iclâs edüp, kendu geri memleketine revane oldu. Ol zamandanberu anlara [yani Şamkalların soyu olan Komuklara] (Eshâbı Serîr) tesmiye olunup, ol Serîri evlâdı tevarüs eylediler; Kıpçak ise deştlerinden sâkin olup...»

Müneccimbaşının bu yazdığı Kıpçaklar, V inci yüzyılda çokluk olarak Etil-Koban ve Terek-Don ırmakları aralarında yaşayıp Dağıstana ve Kür boyuna da yerleşip kendi adlarını (Saburan - Şaburan - Şevran ve bugün Şirvan) veren ve sonra ki Kazar Hakanlığı kuran büyük Türk kollarından birisi olan (Sabır) lardır; Sasanlı hükümdarı Husrev I (Anuşirvan) da gerçekten 545'de Dağıstanda bu Kıpçak (Sabır) larla savaşarak Demirkapu derbendini yeniden yaptırmıştır. Bu Sabırlar ve eskiden burada yerleşmiş olan Alanlar arasında (Kanklı) gibi 24 Oğuz boyundan bir Tür kolunun bulunuşu ve bunun zamanla (Kamık ve Komuk) diye anılışı da çok doğrudur; çok eski bir Türk lehçesile görüşen Dağıstandaki bu Komukları dil ve tarih bilginleri doğrudan doğruya Kazarların torunları sayarlar [bunlar gibi Kanklılardan olan (Kangar - Kengerli) ler bugün Kür ve Aras boyunda (Kamerli) diye anılırlar].

Gerçekten de Türkçede eskidenberi yazıya geçen bir takım (boy, oymak ve yer adları) ile türlü lehçelerimizde görülen birkaç kelime bize, (ng - nk) nın zamanla (n - k) ve (m, b, p, v, f) gibi dudak harflerine çevrildiğini göstermektedir. Meselâ: 1 — tonguz - domuz. 2 — Kanklı - kağnı, kanlı. 3 — süngek - sinek. 4 — süngek - sügük, sümük. 5 — Sangsar - sansar. 6 — cönge - düge, düve. 7 — yangsılama - yamsılama. 8 — düngür - düğür.. gibi. Bu yüzdendir ki eskiden (Sabır) - (Sıbır) Türklerinin (Sığır) diye tanındığını görüyoruz. Esasen (Kıpçak - Kapçak) adı da (Kang - Çak) dan bozma olarak görülüyor ki, bunlardan Dağıstanda kalan (Kanglı) yani (Kapçak) lardan bir kolun bugün, çoktan beri ve Müneccimbaşının yazdığı gibi, (Komuk) olarak tanındığını görüyoruz.

İşte bizim Şamkallar doğrudan doğruya, bugün Dağıstanda (Komuk) ve (Gazıkomuk) [doğrusu Kas-Komuk ki bahadır ve alp komuk demektir] diye iki boya ayrılan ve eski Oğuz boylarından birisi olan (Kanklı) lardan gelmektedir. Gelecek sayıdaki yazımızda, Şamkalların Sasan ve Arap soyundan gelme oldukları anlatmasının sonradan uydurma olduğunu görerek (Macar [illegible] nası) nı görürüz.

M. F. Ç.

---

(6) Burada Mirza Hasan çok önemli bir düğümü çözmüş oluyor. İslâm coğrafyalarında Dağıstana neden (Serîr-ül-Lân) [yani Lan yatağı, Lan tahtı] denildiği ve bu (Lan) yani eski (Alan) ların, bir takım bilginlerin bugün de iddia ettiği gibi, henüz Avrupalı olmayıp Turanlı ve Türk olduklarını, onların sonradan (Kanklı ve Komuk) diye anıldığından da anlıyoruz.

(7) Her halde eskiden, Küre soldan karışan ve Dağıstan sınırındaki dağlardan gelen Alazan çayına (Kanık suyu) denilmesi, bu Kanklı (Komuk) ile ilgilidir.